

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Diplomová práce

Vnímání pedagogické profese na 1. stupni
základních škol učitelem v penzi

Vypracovala: Petra Prokopová
Vedoucí práce: Mgr. Josef Nota, Ph.D.
České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

Petra Prokopová

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Josefu Notovi, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady a připomínky k vypracování mé diplomové práce. Mé poděkování patří také učitelům, kteří mi věnovali svůj čas během rozhovorů, a neváhali se mi svěřit se svým životním příběhem.

Anotace

Diplomová práce se zabývá bývalými učiteli 1. stupně základních škol a jejich pohledem na tuto profesi. Teoretická část se zabývá historií vzdělávání učitelů, dále pojmy, které se vztahují k profesi učitele a také aktuálními otázkami českého školství. V praktické části jsou zpracovány rozhovory s učiteli, ve kterých se zaměřuji na jejich zkušenosti a poznatky napříč celou jejich profesí.

Klíčová slova

historie vzdělávání učitelů, profese učitele, profesní dráha učitele, aktuální otázky českého školství

Anotation

This thesis maps former primary school teachers and their professional view. Theoretical parts deals with the history of teacher's education, terms dealing with the profession of a teacher and current questions of the czech education. In the practical part, there are dialogues with teachers, where I'm focusing on their working experience throughout their careers.

Keywords

History of teacher's education, teacher's job, career of a teacher, acurrent questions of the czech education.

OBSAH

1	Úvod	8
2	Historie vzdělávání učitelstva	9
2.1	Vzdělávání učitelů od dob Marie Terezie do vzniku první republiky	9
2.2	Vzdělávání učitelů po vzniku republiky	11
2.3	Vzdělávání učitelů po roce 1945.....	13
2.3.1	období 1946–1953	13
2.3.2	období 1953–1959	14
2.3.3	období 1959–1964	14
2.3.4	období 1964–1989	14
3	Profese učitele.....	15
3.1	Vývoj profesní dráhy učitelů	16
3.1.1	Volba učitelství profese.....	17
3.1.2	Profesní začátky.....	18
3.1.3	Zkušený učitel.....	18
3.1.4	Profesní vyhasínání.....	19
3.2	Náplň práce učitele	19
3.3	Klíčové dovednosti učitele.....	20
3.3.1	Profesní dovednosti učitele vzhledem k obsahu výuky.....	21
3.3.2	Profesní dovednosti učitele vzhledem k žákům	21
3.4	Sociální dovednosti učitele	21
3.5	Přednosti učitelství profese	22
3.6	Nedostatky učitelství profese	22
4	Aktuální otázky českého školství.....	23
5	Metodika výzkumu	25
5.1	Cíl výzkumného šetření	25
5.2	Výzkumný problém	25
5.3	Výzkumné otázky	25
5.4	Metodologie.....	25
5.5	Etika výzkumu	26
5.6	Výzkumný vzorek.....	27
6	Výsledky výzkumu	28
6.1	Profesní dráha paní Jitky.....	28
6.1.1	Cesta k profesi	28
6.1.2	Profesní začátky.....	28

6.1.3	Kariéra v průběhu let	32
6.1.4	Vnímání profese na konci své profesní cesty.....	36
6.1.5	Aktuální otázky českého školství.....	36
6.2	Profesní dráha paní Ivany	41
6.2.1	Cesta k profesi	41
6.2.2	Profesní začátky.....	42
6.2.3	Kariéra v průběhu let	43
6.2.4	Vnímání profese na konci své profesní cesty.....	44
6.2.5	Aktuální otázky českého školství.....	45
6.3	Profesní dráha paní Marie.....	48
6.3.1	Cesta k profesi	48
6.3.2	Profesní začátky.....	48
6.3.3	Kariéra v průběhu let	50
6.3.4	Vnímání profese na konci své profesní cesty.....	51
6.3.5	Aktuální otázky českého školství.....	52
6.4	Profesní dráha paní Dany.....	56
6.4.1	Cesta k profesi	56
6.4.2	Profesní začátky.....	56
6.4.3	Kariéra v průběhu let	60
6.4.4	Vnímání profese na konci své profesní cesty.....	61
6.4.5	Aktuální otázky českého školství.....	61
6.5	Profesní dráha paní Ludmily.....	67
6.5.1	Cesta k profesi	67
6.5.2	Profesní začátky.....	68
6.5.3	Kariéra v průběhu let	70
6.5.4	Vnímání profese na konci své profesní cesty.....	71
6.5.5	Aktuální otázky českého školství.....	72
7	Shrnutí výzkumu.....	76
7.1	Zodpovězení výzkumných otázek.....	79
8	Diskuze	81
Závěr	84
Seznam zdrojů	86

1 Úvod

Tato práce se zabývá vnímáním pedagogické profese na 1. stupni základní školy učitelem v penzi. Téma učitelské profese mě velmi zajímá, neboť se sama v pedagogické realitě poměrně čerstvě nacházím. Zatímco problematika začínajících učitelů je v literatuře hojně zastoupena, o bývalých učitelích 1. stupně se mluví velmi zřídka. Myslím si, že postřehy z této práce mohou být velmi cenné, neboť mi tato práce dovoluje vrátit se v čase. Spolupracuji zde s učiteli, kteří učili v době, kdy já jsem ještě nebyla na světě. Setkávají se tváří tvář dvě různé osobnosti z různé doby, které dělí mnohdy rozdíl i 50 let. Jsem velmi zvědavá, jak to fungovalo ve školství dříve a jaký mají tito učitelé názor na aktuální dění v českém školství. Zajímá mě, co všechno museli učitelé dříve absolvovat, s čím vším se museli vypořádat a také to, zda jsou nějaké záležitosti podobné těm, se kterými se nyní setkávám i já.

Cílem je tedy zjistit, jak se vyvíjelo vnímání pedagogické profese učitelem 1. stupně ZŠ v časovém sledu od doby své působnosti až po penzi.

Práce bude rozdělena do dvou částí. V první části budou teoretické poznatky, které si myslím, že jsou klíčové k pochopení podstaty učitelské profese. V druhé části představím profesní dráhu jednotlivých učitelů, kde se budu snažit prostřednictvím své osoby autenticky zprostředkovat zajímavé poznatky z profesního života bývalých učitelů 1. stupně ZŠ.

2 Historie vzdělávání učitelstva

„Pro objasnění učitelské profese v současnosti je důležité znát, jak se historicky vyvíjela nejvyšší forma její přípravy – vysokoškolská příprava. Byl to vskutku dlouhodobý zápas, do kterého zasahovali někteří progresivní pedagogové již koncem 19. století. (Průcha, 2002, s. 13)

Pedagogové, kteří jsou dnes již v penzi, museli zákonitě svou profesní dráhu někde započít. První otázka, která mne zajímala, bylo tedy vzdělávání učitelů 1. stupně základních škol ve 20. století, tedy v době, kdy se vzdělávali moji účastníci výzkumu. Probíhalo přípravné vzdělávání učitelů 1. stupně stejně jako je tomu dnes? Tato otázka mne zavedla k prvopočátkům pedagogických fakult.

První pedagogická fakulta vznikla v roce 1946 v Praze a měla pobočku v Brně, Českých Budějovicích, Plzni, Olomouci a Bratislavě. Pokud se však nebavíme o historicky první fakultě pro přípravu učitelů, která vznikla již v roce 1929 jako Soukromá pedagogická fakulta při Škole vysokých pedagogických studií v Praze. (Valenta, 1982)

V této návaznosti jsem si kladla otázku: Jak se učitelé 1. stupně základních škol vzdělávali ještě před vznikem prvních pedagogických fakult? Eventuálně je totiž možné, že se mohu během svého výzkumu setkat s respondenty, kteří budou starší a mohli studovat tedy i dříve než vůbec první pedagogická fakulta vznikla. Kde se tedy vzdělávali, když ještě první pedagogická fakulta nebyla? Začátek své práce jsem se tedy rozhodla věnovat historickému kontextu vzdělávání učitelů 1. stupně základních škol v Čechách.

2.1 Vzdělávání učitelů od dob Marie Terezie do vzniku první republiky

Důležitým mezníkem, který je pro vzdělávání učitelstva klíčový, jsou školské reformy za vlády Marie Terezie. Nový model, na kterém se výrazně podílel pedagogický odborník J. I. Felbiger ustanovoval tři typy základních škol: školy triviální (dvoutřídní, obecné), školy hlavní (trojtřídní), školy normální (čtyřtřídní). (Veselá, 2005)

S tímto modelem se tedy pojila i změna v přípravě na pedagogickou profesi, kterou si tento model žádal. Můžeme tedy říci, že je jedná o první systematické počáteční

přípravy v historii českého učitelstva. Jak tyto změny vypadaly? Od roku 1775 byly zavedeny tzv. preparandie, což byly kurzy pro přípravu učitelů. Kurzy byly různého trvání a jednalo se o teoretickou a didaktickou přípravu. Tříměsíční kurzy byly pro učitele škol triviálních a šestiměsíční kurzy pro učitele škol hlavních. Absolventi tohoto kurzu se následně stali pomocnými asistenty učitele, kdy zhruba po roce této praxe, někdy i déle mohli sami skládat zkoušku učitelské způsobilosti. V případě úspěšného složení zkoušky se tak stali samostatnými učiteli. (Průcha, 2002)

Určitě stojí za zmínku Felbigerova Metodní kniha z roku 1775 „Jádro methodní knihy, obzvláště pro sedlské učitele v císař. král. zemích.“, která byla v podstatě první normou vědomostí, které by měl učitel ovládat. Dále byl učitel knihou poučen o tom, jaké metody má používat, jakým způsobem zabezpečí průběh a pořádek ve vyučování a podobně. (Veselá, 2005)

Následně za vlády Josefa II. došlo k prohlubování školských reforem a to zejména díky vydání patentu tolerančního a patentu o zrušení nevolnictví (1781). Přestože hlavní důvod těchto patentů měl napomoci průmyslu, tak bylo najednou zapotřebí tyto průmyslové pracovníky vzdělávat. Došlo tedy k značnému nárůstu návštěvnosti škol. Aby se návštěvnost opravdu zvyšovala, byl zaveden tzv. Studijní řád (1781), který sloužil jako dohled nad školami z hlediska docházky dětí do škol a docházky učitelů na učitelské kurzy. (Veselá, 2005)

Můžeme říci, že ke zhoršení situace ve vzdělávání učitelů školství došlo za vlády Františka I. (syn Leopolda II.). Jeho působení velmi ovlivnila francouzská buržoazní revoluce. V této návaznosti císař odmítal jakákoli opatření, která by vedla k pokroku. Mezi učiteli obecných škol byla tehdy dokonce zavedena vojenská kázeň. Nejdůležitějším předmětem se stalo náboženství a práce učitele byla pod dohledem duchovních. Ponechány byly tříměsíční kurzy pro pomocníky a šestiměsíční kurzy pro učitele. Nutno uznat, že to bylo opravdu málo. A protože byl nedostatek kvalifikovaných učitelů, mohl na škole působit prakticky kdokoli, hlavně pokud byl „správného“ politického a náboženského vyznání. Můžeme tedy říci, že šlo o jistý krok vzad, co se týče dalšího vzdělávání učitelů. (Veselá, 2005)

Změnu si žádala teprve nálada v revolučních letech 1848-49. Padlo několik návrhů na změnu učitelské přípravy, avšak největší cíl vytyčil Karel Havlíček Borovský, který v této době navrhoval vysokoškolské vzdělávání učitelů obecných škol. (Veselá, 2005)

Karel Havlíček Borovský řekl: *„Nic menšího nežádáme, než aby každý učitel i nejnižší školy vysokou školu tak absolvoval, jako nyní kněží, právníci a lékařové. Či není rozum lidský tak důležitý jako zdraví, a když jinému se nepovoluje léčit, než kdo z vysokých škol s dobrým prospěchem vystoupil, může se rozumným způsobem svěřiti dušení zdraví, totiž osvěta, lidem méně vzdělaným?“* (Havlíček, 1935, s. 51)

Jelikož šel tlak kvůli nedostatečné přípravě přímo z řad učitelů, stanovilo v roce 1848 nově založené Ministerstvo veřejného vyučování jednoletý učitelský kurz. Rok poté byl kurz prodloužen na dva roky, přičemž druhý rok byl zacílen na praxi ve škole.

Dalším významným mezníkem, který měl pro školství velký význam, byl Říšský zákon z roku 1868, který jasně stanovil pravidla o postavení školy k církvi a o úloze státu. Nyní mohli navštěvovat školy také občané, kteří nebyli náboženského vyznání, nejvyšší dohled nad vyučováním měl stát, schvalování učebnic zaštiťoval také stát. Tato opatření se stala „odrazovým můstkem“ pro vytvoření Říšského školského zákona v roce 1869, který ustanovil pravidla, která byla pro vyučování na obecné škole klíčová, odstranil se například dohled církve nad školou, byla zavedena povinná osmiletá školní docházka a jiné. Co přinesl tento zákon pro vzdělávání učitelů? (Veselá, 2005)

- změnila se příprava učitelů, vznikly čtyřleté učitelské ústavy jako provizorní řešení (provizorium, trvalo do roku 1946), přislíbeno bylo zařídit kurzy, pedagogické semináře na univerzitách nebo na vysokém učení technickém
- učitel má za úkol zabývat se více dětskou osobností
- práci učitele mohou vykonávat i ženy
- vznik knihoven, odborné časopisy, každoroční učitelské konference
- zajištěná penze pro učitele

(Veselá, 2005, s. 20)

Tento vývoj byl na několik let přerušen 1. světovou válkou, o dalším vývoji školství se dále jednalo po vzniku první republiky. (Veselá, 2005)

2.2 Vzdělávání učitelů po vzniku republiky

Po vzniku první republiky byl do funkce ministra školství jmenován Gustav Habrman a státním tajemníkem se stal profesor F. Drtina. Oba tito muži měli se školstvím bohaté zkušenosti a byli zapálení do otázek školství. Rozhodli se tak po vzniku republiky vyřešit co možná nejrychleji problémy, které se k učitelskému

vzdělávání vztahovaly. Vytvořili například odborné komise pro změny v obecném a středním školství. Dále se snažily o zlepšení postavení učitele a jeho vymanění se z područí církve. Náboženská cvičení byla přesunuta z vyučovacího procesu do doby mimoškolní. V té době pak Národní shromáždění upravilo školskou novelu ve smyslu toho, že správcem školy může být státní občan bez rozdílu náboženského vyznání. (Veselá, 2005)

Vzhledem k tomu, že Habrman i Drtina chtěli provádět školské reformy, ale neměli institucionální základnu pro své počiny, došlo k založení moderní instituce, která měla zajišťovat a podporovat změny ve školství. Tato instituce nesla název Československý pedagogický ústav J. Á. Komenského se sídlem v Praze. Vedoucím ústavu se stal Otakar Kádner (profesor pedagogiky na pražské škole). Je třeba říci, že se tak ústav dostal do rukou odborníků, kteří byli v oblasti pedagogiky znalí a disponovali řadou zkušeností. Svědčí o tom i koncepce ústavu, která byla velmi promyšlená. Pedagogický ústav měl za povinnosti například:

- *vidovat stav školství a odborné literatury u nás i v zahraničí*
- *střídat podklady k reformě československého školství*
- *pořádat osvětové přednášky o problematice školství, organizovat debatní večery s odborníky, přípravy k vydání pedagogické encyklopedie*
- *vybudovat pro učitele odbornou knihovnu s čítárnou*
- *shromážďovat učebnice, učební pomůcky, fotografie a jiné*

„Po druhé nutno ihned vyvinouti co možná nejrozsáhlejší propagandu slovem i tiskem, mezi lidem i inteligencí ve prospěch požadavku vysokoškolského vzdělání všeho učitelstva, pro něž namnoze není dosud vůbec porozumění. Nutno pracovat takorča muž od muže, ukazovat na nepochybné závady dosavadních pedagogií a nepochybné nároky učitelstva na vyšší vzdělání, vykládat jak by povznesení učitelského vzdělání bylo přece i povznesením lidového vzdělání vůbec.“ (Kádner, 1920, s. 14)

K významným osobnostem této doby, které usilovaly o zkvalitnění vzdělávání učitelů patřily: Václav Příhoda a Otakar Chlup. V některých otázkách vzdělávání můžeme vidět jejich shodu, v některých se však velice lišily.

Václav Příhoda navrhuje - rovnocenné vzdělání s ostatní školskou inteligencí tzn. pedagogické fakulty v rámci univerzity, v délce studia 4 roky, upozorňuje na

důležitost praktického výcviku. Pedagogická fakulty by se podle Příhody měly cílit hlavně na pedagogiku a na obory jí blízké.

Otokar Chlup – podává návrh soukromých pedagogických akademií, v délce 2 roky, poukazuje na potřebu všeobecného vzdělávání učitelů

K realizaci těchto dvou nápadů ale nedošlo, došlo k okupaci, školy byly zavřeny. (Veselá, 1988)

2.3 Vzdělávání učitelů po roce 1945

1. časový úsek 1946–1953

2. časový úsek 1953–1959

3. časový úsek 1959–1964

4. časový úsek 1964–1989

Významné mezníky

Dne 27. října 1945 byl vydán dekret (č. 132 Sb.) o pedagogických fakultách, díky němuž vznikly ve školním roce 1946-1947 pedagogické fakulty při univerzitách a to v Praze, Brně, Olomouci, Bratislavě (s pobočkami v Budějovicích a Plzni). Vzdělání učitelů tak dostalo nový rozměr – vysokoškolský. (Štverák, 1981)

2.3.1 období 1946–1953

Školský zákon č. 95/1948 Sb. - Poprvé v historii Československa vznikl jednotný státní školský systém s povinnou školní docházkou 9 let. (Štverák, 1981)

Dle vládního usnesení z 30. 5. 1950 byla od školního roku 1950-1951 zřízena pedagogická gymnázia, pro vzdělání učitelů národních škol a pedagogická gymnázia pro učitele mateřských škol. (Vorlíček, 1977)

„Politicky byl „zdůvodněn“ přesun přípravného vysokoškolského vzdělávání učitelů národních škol a učitelství pro mateřské školy mimo univerzitní půdu (aby bylo jako před rokem 1945 sníženo na středoškolskou úroveň) tím, že pedagogické fakulty nejsou kapacitně schopny pokrýt zvýšenou potřebu učitelů vzhledem k nastupujícím silným poválečným ročníkům žáků.“ (Uhlířová, 2011, s. 346)

Tím, že byly vyjmuty obory – Učitelství pro národní školy a Učitelství pro mateřské školy z pedagogických fakult, musely pedagogické fakulty zúžit rozsah svého působení.

Přišly tím o obory, na kterých se stavělo. Pedagogické fakulty mohly vzdělávat pouze učitelství pro 2. stupeň. (Uhlířová, 2011)

„Zvláště upevňování akademických učitelských sborů bylo vznikem pedagogických gymnázií přerušeno. Následná likvidace fakult jako celku v souvislosti s přijetím zákona č. 31/1953 Sb. byla natolik výrazným krokem zpět, že jeho náprava stála později velmi mnoho úsilí.“ (Uhlířová, 2011, s. 346)

2.3.2 období 1953–1959

V roce 1953 se snížily požadavky na kvalifikaci učitelů 1. stupně. Školský zákon z 24. 4. 1953 totiž umožňoval vzdělávání na osmileté a jedenáctileté střední škole, povinná školní docházka byla nyní 8 let. (Vališová, Kasíková, 2007)

Další významnou změnou byla přeměna pedagogických fakult na Vyšší pedagogické školy (zákon č. 31/1953 Sb.) (Štverák, 1983, s. 289)

2.3.3 období 1959–1964

„Vládním nařízením č. 57 ze dne 31. července 1959 byly pro přípravu učitelů zřízeny pedagogické instituty. Byly to instituce „krajsky plánované i vydržované, i s krajskou působností, pokud jde o přijímání kandidátů učitelství a rozmisťování absolventů podle potřeb příslušné krajské oblasti“ (Kahuda, 1959, s. 1)

2.3.4 období 1964–1989

Zákonem ze dne 12. srpna 1964 se z pedagogických institutů vytvořily pedagogické fakulty. Tento moment navázal na několikaletou práci pedagogů, kteří upozorňovali na důležitost vysokoškolského vzdělání učitelů 1. stupně. (Štverák, 1983, s. 290)

Toto téma provází nespočet snah, úsilí, změn, reforem a jistá nesystematičnost. Rozvoji vzdělávání učitelů nepříspěly ani politické okolnosti, během kterých často docházelo k zakládání, rušení a následně k opětovnému zakládání některých škol a univerzit. To s sebou neslo zbytečné zpoždění a oddalování tak důležitých změn ve školství, kterých si byly vědomi někteří významní pedagogové, kteří se neustále snažili o prosazování důležitosti kvalitní přípravy budoucích učitelů 1. stupně ZŠ, která do té doby byla nedostačující. Této skutečnosti si byly vědomi také samotní učitelé.

3 Profese učitele

Že je učitelství profesí, která se odpradávná vztahuje k vývoji lidstva, je zřejmé. V jakémkoli období vývoje lidstva bychom našli někoho, kdo se specializoval na to, že učil druhé něčemu, a předával tak své poznatky druhým. Za první edukátory tedy můžeme považovat již náčelníky kmenů, kněží a jiné. (Průcha, 2002)

V případě vymezení pojmu učitelská profese se můžeme setkat s celou řadou označení jako je: poslání, semiprofese, expertní profese, reflektivní praktik či s řadou metafor, jako je například: osamělá profese, národní profese, optimistická profese, profese na celý život a podobně. Kupříkladu **osamělá profese** naznačuje učitelovo postavení ve třídě, kdy je učitel sám vystaven před všechny své žáky, musí se v daný okamžik samostatně rozhodovat bez jakékoli vnější opory. **Národní profesí** je myšleno tradiční pojetí učitelské profese, kde je učitel chápán jako představitel národní kultury, vychovatel a udržovatel. Charakter jeho práce je často odrazem historického, národního a kulturního vývoje. **Optimistickou profesí** je myšlena skutečnost, že za jakýchkoli okolností, včetně výchovného selhání je třeba snažit se udržovat si víru v lepší zítřky, snažit se o překonávání překážek a zamezit tak, aby se pedagogický pesimismus stal překážkou v práci. Termín **profese na celý život** lze chápat různými způsoby, ať už tak, že učitel čelí ve své práci stereotypním jevům, které přenáší do jiných oblastí svého života, jako je například osobní život či nové zaměstnání nebo třeba také jako profesi, která se často dědí z generace na generaci. (Vašutová, 2004)

Solfronk (2000) uvádí, že učitelství lze chápat jako dva základní proudy. Někdo chápe učitelství jako učitelské **poslání** - čímž je myšleno něco hodnotově vyššího než jen běžná profese. Něco, co již vyžaduje jisté požadavky a charakterové vlastnosti jako je například: láska k dětem, objektivnost v jednání s dětmi, pozitivní vidění světa a jiné.

Jako druhý proud je učitelství chápáno jako **povolání**, to znamená jako významná profese, ale porovnatelná s dalšími profesemi podobně orientovanými.

Podle Průchy (2017, s. 174) se profese profesionála vyznačuje několika rysy. Jmenuji některé z nich:

1. soubor znalostí a dovedností, které přesahují znalosti laika
2. angažuje se ve své funkci, službě veřejnosti
3. aplikuje výzkum a teorii v praxi

4. autonomie v rozhodování
5. oddanost práci a klientům
6. vysoká prestiž a ekonomický status ve společnosti a jiné

Z pohledu sociologie jsou učitelé základních škol zařazeny do skupiny práce vysoce složité a kvalifikované, jednostranné nebo opakované s omezenou samostatností.

„Práce vysoce složité a kvalifikované, jednostranné nebo opakované s omezenou samostatností (vedoucí pracovníci v obchodě, vedoucí pracovníci velkých organizačních útvarů, ředitelé škol, programátoři, učitelé základních škol, personalisté, právní poradci, stavební technici, zootechnici, burzovní makléři, vyšší důstojníci, tanečníci, profesionální sportovci atd.)“ (Nový, Surynek a kol., 2006, s. 98)

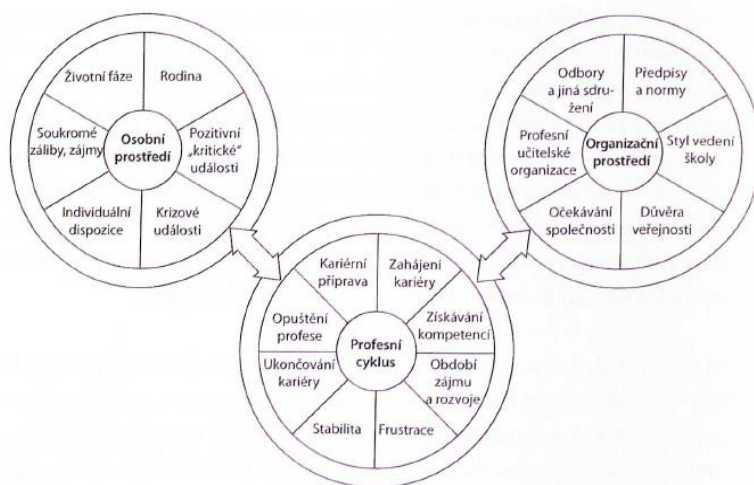
3.1 Vývoj profesní dráhy učitelů

J. Lukas, který se inspiroval R. Longem, vytvořil model šesti vývojových fází učitele:

1. fáze – nástup na školu, počátek učitelské kariéry
2. fáze – stabilizace
3. fáze – experimentování
4. fáze – přehodnocování dosavadních snah
5. fáze – vyrovnanosti a zklidnění
6. fáze – stahování se do ústraní a opouštění profese

(Mareš, 2013, s. 436)

Určitě stojí za zmínku propracovaný model tří subsystémů učitelova profesního života

(Mareš, 2013, s. 438)

Obrázek 1: Profesní cyklus

Jiný model profesní dráhy učitelů uvádí Průcha (2017, s. 202)

- *volba učitelské profese - motivace ke studiu učitelství*
- *profesní start – vstup do povolání, učitel začátečník*
- *profesní adaptace – první roky v povolání*
- *profesní vzestup - kariéra*
- *profesní stabilizace – profesní migrace*
- *profesní vyhasínání*

Na tento model bych navázala a vymezila 4 základní fáze - volba učitelské profese, profesní začátky, zkušený učitel a profesní vyhasínání.

3.1.1 Volba učitelské profese

Je zcela jisté, že kvalita edukačního procesu ve školách souvisí s kvalitou pedagogů, a to závisí na tom, jací lidé se o studium učitelství ucházejí. (Průcha, 2017)

Podle Vališové, Kasíkové (2011) je volba učitelského povolání sázka na jistotu. Každý uchazeč totiž přišel s touto profesí do kontaktu, ví tedy, co tato profese vyžaduje a ví, co od této profese může očekávat. Toto rozhodnutí může mít za následek vzhlížení k nějakému vzoru či třeba touhu působit na jiné lidské bytosti.

3.1.2 Profesní začátky

Jak uvádí Mareš (2013) pro první vývojovou fázi učitele je typická snaha o přežití v nové roli. Učitel začátečník se musí vyrovnat s rozdílem mezi jeho představami a s realitou, která se ve školním procesu den co den odehrává. Uvádí zde i pojem „šok z reality“. Tuto fázi dále provází nadšení, objevování nových věcí a také zkoušení svých schopností.

Průcha (2017) zmiňuje, že takzvaný šok z reality může mít několik příčin. Mezi nimi jsou to například příčiny spjaté s osobností učitelů. Mnoho začínajících učitelů totiž až při výkonu profese zjistí, že nejsou vybaveni psychicky na tuto práci. Nezvládají například neukázněnost žáků či to, že musí dlouhé hodiny mluvit ke třídě.

Další příčiny mohou dle Průchy (2017) souviset s profesní kompetencí učitelů. Začínající učitel zjistí, že není ze školy řádně vybaven jistými dovednostmi a vědomostmi, které pro tuto práci každodenně potřebuje. Lze uvést běžný příklad, jímž je administrativní práce jako vyplňování třídních výkazů, korespondence s rodiči, úřady a podobně.

Jako další důvod Průcha (2017) zmiňuje příčiny spojené se situacemi ve školách, kdy se začínající učitel ocitá v bezradné situaci, se kterou si vzhledem ke své délce praxe ještě nedovede poradit. Jedná se například o nevybavenost učeben pomůckami, chybějící učebnice pro některý předmět a podobně.

Šimoník (1995) také uvádí, že práci začínajícího učitele ovlivňuje například i výše úvazku, přidělené vyučovací předměty a jejich skladba. Z jeho průzkumů plyne, že řada učitelů vyučuje také předměty, na které nemá aprobaci, což může vést k tomu, že se nástupní potíže začátečníka stupňují. Zároveň uvádí tipy pro zkušené učitele, jak mohou začínajícím učitelům pomoci.

3.1.3 Zkušený učitel

Určit, od kdy se učitel stává expertem, není vůbec jednoduché. Někteří učitelé se stávají zkušenými učiteli za významně kratší dobu a jiní naopak. V pedagogické literatuře se můžeme setkat s velice odlišnými názory, ale povětšinou se autoři shodují, že učitel se začne stávat expertem po více než 5 letech učitelské práce. (Průcha, 2017)

Jaké jsou rozdíly mezi začínajícím učitelem a zkušeným učitelem?

Dle výzkumu (Clark a Peterson 1986; Tsui 2005 aj.) můžeme udělat výčet základních rozdílů:

Při plánování výuky se u zkušených učitelů (expertů) objevuje větší samostatnost, nezávislost, dále také flexibilita – myšlena jako reakce předjímat možné situace a příprava jejich řešení. Dalším znakem je efektivita učitele, to znamená, že dokáže v kratším časovém úseku naplánovat vyučovací jednotku. Myšlení expertů odráží rozsáhlou a integrovanou znalostní základnu. (Tomková et al. 2012)

Při výuce se u experta naproti začínajícímu učiteli objevuje - učitel expert dokáže rozlišit, co je skutečně důležité, dokáže improvizovat v nepředvídaných pedagogických situacích, dokáže určit vzorce v jevech edukační reality, dokáže analyzovat a interpretovat dění ve třídě a jiné. (Tomková et al. 2012)

3.1.4 Profesní vyhasínání

Za poslední fázi profesního vývoje je uváděn syndrom vyhoření, vyhasínání, kdy učitel ztrácí z nějakých důvodů zájem o svou práci. Většinou v návaznosti na únavu z vyučování nebo ze zklamání své úspěšnosti a podobně. (Průcha, 2002)

3.2 Náplň práce učitele

MŠMT (2018) uvádí vyhlášku č. 263/2007 Sb., ve které jsou uvedeny tyto činnosti spojené s přímou pedagogickou činností:

- a) příprava na přímou pedagogickou činnost, příprava učebních pomůcek,
- b) hodnocení písemných, grafických a jiných prací žáků,
- c) práce, které vyplývají z organizace vzdělávání a výchovy ve školách a školských zařízeních, jako je:
 - dohled nad dětmi a nezletilými žáky ve škole a při akcích organizovaných školou,
 - spolupráce s ostatními pedagogickými pracovníky, s výchovným poradcem, se školním metodikem prevence, s metodikem informačních a komunikačních technologií,
 - spolupráce se zákonnými zástupci žáků,
 - odborná péče o kabinety, knihovny a další zařízení sloužící potřebám vzdělávání,
 - výkon prací spojených s funkcí třídního učitele a výchovného poradce,

- účast na poradách svolaných vedoucím zaměstnancem školy nebo školského zařízení,
- studium a účast na dalším vzdělávání pedagogických pracovníků.

A co vůbec ovlivňuje pracovní činnosti učitele? Podle Pařízka (1988, s. 15) je to způsob a styl řízení školy, způsob vyučování, předepsaná organizace práce, sociální vybavení, vnější podmínky na pracovišti, stabilita zaměstnání, hodnocení práce.

3.3 Klíčové dovednosti učitele

Jako základní pedagogické dovednosti Kyriacou (2012) uvádí:

Plánování a příprava – dovednosti, které se vážou k výběru cílů hodiny a k volbě očekávaných výstupů, které by měli žáci během vyučovací hodiny zvládnout např.: (Potřeba ujasnit si jednoznačně cíle a plán hodiny, vybrat adekvátní činnosti vzhledem k žákům, pomůcky a materiály na hodinu mít připravené a zkontrolované, způsob sledování a hodnocení práce žáka a jiné.)

Realizace vyučování hodiny – dovednosti, které zajišťují zapojení žáků do výuky, kvalitu vyučování. (Výklad, vhodné učební činnosti, žáci se podílí na aktivitě v hodině, respekt k názorům dětí a jiné.)

Řízení vyučovací hodiny – dovednosti organizačního rázu (hladký začátek hodiny, udržení pozornosti žáků, hladké přechody mezi činnostmi, vhodné využití závěrečné fáze hodiny)

Klima třídy – dovednosti potřebné k povzbuzení žáků, udržení kladného postoje k vyučování (podpora a povzbuzení žáka u učení, zpětná vazba, důvěrný vztah mezi učitelem a žákem, vzhled třídy a jiné.)

Kázeň – dovednosti zajišťující pořádek ve třídě a vytvoření klidného klimatu ve třídě (přiměřená autorita učitele, pozorování chování žáků, řešení nežádoucího chování a jiné.)

Hodnocení prospěchu žáků – dovednosti potřebné k hodnocení práce žáka (hodnocení práce během hodiny, záznam o práci a prospěchu a jiné.)

Reflexe a evaluace vlastní práce – dovednosti potřebné pro hodnocení vlastní práce (hodnocení svých hodin, efektivita, rozpoznání svých strategií a technik proti stresu)

3.3.1 Profesní dovednosti učitele vzhledem k obsahu výuky

Solfronk (2000) zmiňuje tyto aktivity týkající se obsahu výuky:

- *předmětová odbornost*
- *dovednost výběru učiva*
- *dovednost didaktické transformace učiva*
- *dovednost interpretace učiva*
- *diagnostika výsledků žákovy učební činnosti*

Jedna z věcí, která je pro učitelskou profesi důležitá, je učitelská kvalifikace, předmětová odbornost, což je vykládáno jako míra odborných znalostí oboru, který učitel učí. Na tuto záležitost je nahlíženo různými pohledy. Jedním z nich je skutečnost, že je tato odborná způsobilost vnímána jako jediná a nejvíce důležitá, která dostačuje. Avšak průzkumy ukazují, že dovednost vyučovat je samostatnou profesí. (Solfronk, 2000).

Solfronk (2000) dokonce uvádí, že znakem profesionality učitele je schopnost vyjádřit učivo jinak a jiným způsobem než je uvedeno ve vzdělávacích programech a že lze označit učitele za odborníka, pokud dokáže odborně a pedagogicky zvolit učivo, uspořádat ho do nějakého didaktického systému, dokázat ho dětem interpretovat a zároveň objektivně diagnostikovat učební výsledky dětí.

3.3.2 Profesní dovednosti učitele vzhledem k žákům

Nejen, že by měl učitel vzbuzovat zájem o učení, motivovat žáky či udržet ve třídě kázeň, učitel by měl ovládat i jiné dovednosti, které se přímo týkají jeho profese.

Jsou to například: dovednosti komunikační, řídicí a organizační, diagnostické či hodnotící. (Solfronk 2000)

3.4 Sociální dovednosti učitele

Gillernová (2010) uvažuje o vzájemné interakci mezi učitelem a žákem poněkud hlouběji. Uvádí, že nejde jen o pouhé předávání poznatků a vědomostí, ale že jde o daleko složitější působení. Většina záležitostí ve škole je totiž společnou činností. Uvádí několik sociálních dovedností, které vedou k zamyšlení. Mezi nimi je například to, že by učitel měl respektovat osobnost dítěte. Každý z nás má jiný temperament, jiné vlastnosti a podobně. Je třeba, aby si toto učitel uvědomoval a dokázal s tím pracovat.

Dále také uvádí, že není na škodu, aby učitel ukazoval své emoce, samozřejmě v přiměřeném měřítku. Za další důležitou dovednost považuje Gillernová umění vcítit se do žáka, schopnost naslouchat či umění pochválit. Žádoucí je také, aby učitel dovedl zvládat konfliktní situace.

3.5 Přednosti učitelské profese

Vašutová (2004) uvádí několik předností učitelské profese. Zmiňuje, že se jedná o práci zajímavou a smysluplnou, která je v dobrých hygienických podmínkách. Učitelé mají dobrý pocit z toho, že mohou dětem předávat své zkušenosti a znalosti. Tato profese nese zpětnou vazbu ve formě ocenění od žáků, rodičů, kolegů či vedení školy. Jako další přednosti učitelské profese uvádí Kohoutek (2010) průběžné vzdělávání a zvyšování kvalifikace na škole či prázdniny na zotavenou.

3.6 Nedostatky učitelské profese

Za nedostatky učitelské profese považuje Vašutová (2004) vysoké požadavky kladené na vzdělávání učitele, vysokou emoční zátěž, nutnost neustále si doplňovat vědomosti, zajistit bezpečnost dětí o přestávkách, příliš administrativy, mnoho žáků ve třídě žáci bez motivace a problémoví žáci. Kohoutek (2011) uvádí navíc také špatné stravování v jídelnách, časté změny ve směrnicích, velká nekázeň žáků a nekvalitní vedení školy.

4 Aktuální otázky českého školství

Jako nejvíce probírané téma v dnešním školství určitě shledávám inkluzi. Dále jsem si vybrala témata, která si myslím, že jsou pro dnešní školství aktuální. Názory na tyto otázky budu zjišťovat v praktické části této diplomové práce. V této části jsem se rozhodla krátce nastínit problematiku témat, o kterých budu hovořit.

Inkluze

Jak uvádí (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, s. 105) inkluzivní vzdělávání začleňuje všechny děti do běžných škol. Inkluzivní vzdělávání umožňuje zařadit do vzdělávání také děti se specifickými potřebami včetně dětí s těžkými postiženími.

Školní hodnocení

Známkování vs. slovní hodnocení

„Rodiče s jistou nedůvěrou přijímají experimenty některých škol se slovním hodnocením, a na druhou stranu někteří angažovaní učitelé odsuzovali známkování jako zdroj málem všech problémů naší školy.“ (Obst a Kalhous kol., 2009, s. 448)

Skupinová práce

K důležitosti skupinové práci se vyjadřuje Petty (1996), který je přesvědčen, že když nás nějaká činnost baví, bude pro nás jistě daleko zábavnější, když nás jí bude dělat více. A naopak, pokud si představíme činnost, kterou nemáme moc rádi, a která nám třeba moc nejde, budeme raději, když budeme moci dělat tuto činnost ještě s někým.

Latinka vs. Comenia Script

Otázka písma je podle mého názoru v dnešní digitální době také poměrně diskutovaná. Mnoho škol se snaží o inovaci tím, že se děti učí psát právě písmem Comenia Script. Podle Radany Lencové, autorky písma Comenia Script, je písmo Comenia Script praktické, jednoduché a moderní. Má sloužit jako základní psací tvar, který zohledňuje individuálně každého pisaře. (Lencova.eu)

Domácí vzdělávání

Jak v pedagogickém slovníku uvádí (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, s. 58), domácí vzdělávání je opakem povinné školní docházky. Je umožněno pouze na

1. stupni základních škol, a umožňuje se tehdy, pokud se jedná o nějaké velmi závažné důvody.

Domácí úkoly

Na důležitost domácích úkolů upozorňuje (Kyriacou, 2004). Tvrdí, že jsou domácí úkoly důležitým zdrojem, který poskytuje žákovi zpětnou vazbu. Učitel totiž žákovi není doma k dispozici, takže se nejlépe projeví, jak žák látce rozumí bez pomoci učitele. V učitelské praxi zaznamenávám rozdílné názory na to, jak často úkoly dávat. Rozhodla jsem se proto tuto tematiku rozebrat v praktické části mé diplomové práce.

Mezi tématy se objeví také otázka používání informačních technologií mimo hodiny informatiky a jiné.

5 Metodika výzkumu

5.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem je zjistit, jak se vyvíjelo vnímání pedagogické profese učitelem 1. stupně základní školy od doby své působnosti po penzi

5.2 Výzkumný problém

Jak bývalí pedagogové 1. stupně základních škol nahlíží na svou profesi?

5.3 Výzkumné otázky

- Jak vnímají učitelé svou profesi s odstupem času?
- Jaké faktory vztahující se k práci učitele byly pro učitele zátěžové?
- Do jaké míry poznamenala učitelská profese soukromý život učitele?
- Jak nahlíží na situaci ve školství s odstupem času?
- Jak hodnotí učitelé aktuální otázky, které se týkají českého školství?

5.4 Metodologie

Z hlediska povahy mé diplomové práce byl v práci použit kvalitativní přístup. „Kvalitativní přístup je v psychologických vědách přístupem využívajícím principů jedinečnosti a neopakovatelnosti, kontextuálnosti, procesuálnosti a dynamiky a v jeho rámci cíleně pracujeme s reflexivní povahou jakéhokoli psychologického zkoumání.“ (Miovský, 2006, s. 18)

Data byla získána pomocí hloubkového polostrukturovaného rozhovoru. Podle Švaříčka a Šedové (2007) vychází polostrukturovaný rozhovor z předem připraveného seznamu otázek. Polostrukturovaný rozhovor dále specifikuje Miovský (2006, s. 159) „Vytváříme si určité schéma, které je pro tazatele závazné. Toto schéma obvykle specifikuje okruhy, na které se budeme účastníků ptát.“

Jednotlivé rozhovory jsem uskutečnila pokaždé na jiném místě, a to na základní škole, v kavárně, v restauraci i v domě účastnice rozhovoru. Délka rozhovoru se pohybovala individuálně v rozmezí od 30minut do 60minut. Výzkumný vzorek jsem sehnala náhodně, nejčastěji na základě doporučení. Ne vždy měla má snaha odezvu, protože se mnoho učitelů, vzhledem k dnešní době bálo, abych nebyla nějaký podomní prodejce, který s nimi něco sepíše. Velmi jsem ocenila paní učitelky, které do výzkumu

se mnou šly, ač mě předtím nikdy neviděli. Byla jsem příjemně potěšena, protože paní učitelky odcházely v dobré náladě, a rozhovor jim připadal velmi příjemný. Jedna z účastnic, kterou jsem předtím neznala, stojí o další shledání.

Velmi dlouho jsem přemýšlela, jakým způsobem bych data analyzovala. Původně jsem zamýšlela rozhovory analyzovat dohromady, z důvodu toho, že jsem vesměs pokládala stejné otázky. Nakonec jsem toto rozhodnutí neshledala jako nejšťastnější, a rozhodla jsem se každé účastnici mého rozhovoru věnovat individuálně a snažit se tak co nejlépe porozumět člověku, se kterým rozhovor dělám. K tomu, abych mohla lépe porozumět učitelům, jsem se chtěla dostat k jádru, seznámit se s touto profesí z druhého konce, a vžít se do situací, kterým museli učitelé čelit. Nakonec jsem se tedy rozhodla, že budu analyzovat každého účastníka výzkumu zvlášť.

Použila jsem k tomu techniku tematického kódování. Jak uvádí Švaříček, Šed'ová (2007, s. 229) „*Tematické kódování se hodí především v případě, kdy je cílem výzkumu popsat, jak jsou sociálně distribuovány různé pohledy na určitý jev.*“ Nejprve jsem si udělala kategorizaci kódů na úrovni jednotlivých případů, což je v podstatě série případových studií. Následně jsem se snažila hledat, jestli mezi jednotlivými případy nejsou nějaké souvislosti. Ke každému případu jsem připojila krátkou charakteristiku učitele.

5.5 Etika výzkumu

Všichni účastníci výzkumu byli na začátku rozhovoru seznámeni s tím, že rozhovor je nahráván, a že jej mohou kdykoli ukončit. Zároveň jsem se také před začátkem rozhovoru paní učitelek zeptala, zda souhlasí, aby tento rozhovor byl použit pro účely mé diplomové práce, a abych údaje, které mi sdělí, mohla ve své diplomové práci uvést. V rámci zachování anonymity jsem citlivé údaje upravila tak, aby nemohly být paní učitelky dohledatelné. Například názvy obcí, základních škol a podobně.

5.6 Výzkumný vzorek

Paní **Jitka** je bývalá učitelka 1. stupně s 39 letou praxí, ve věku 70 let. Studium tohoto oboru započala v roce 1968. Délka studia byla 4 roky. Od roku 1972 do roku 2011 paní Jitka učila na 1. stupni základních škol. V penzi je paní Jitka již 8 let.

Paní **Ivana** je bývalá učitelka 1. stupně se 40letou praxí ve věku 74 let. Studium tohoto oboru započala v roce 1962. Na pedagogickém institutu studovala paní Ivana 3 roky. Již během studia začala učit na 1. stupni základní školy. V penzi je již 15 let.

Paní **Marie** je bývalá učitelka 1. stupně s 39letou praxí, ve věku 73 let. Studium tohoto oboru započala v roce 1963 dálkovou formou studia. Délka studia byla 5 let. Od roku 1965 do roku 2004 paní Marie učila na 1. stupni základních škol. V penzi je paní Marie již 15 let.

Paní **Dana** je bývalá učitelka 1. stupně s 35letou praxí ve věku 62 let. Studium tohoto oboru započala v roce 1975. Délka studia byla tehdy 4 roky. Od roku 1981 do roku 2016 paní Dana učila na 1. stupni základních škol. Nyní je paní Dana již 2 roky v penzi.

Paní **Ludmila** je bývalá učitelka 1. stupně s 38letou praxí ve věku 61 let. Studium tohoto oboru započala v roce 1976. Délka studia byla tehdy 4 roky. Od roku 1980 do roku 2018 paní Ludmila učila na 1. stupni základní školy. V penzi je nyní čerstvě a to 2 měsíce.

6 Výsledky výzkumu

6.1 Profesní dráha paní Jitky

Paní Jitka je bývalá učitelka 1. stupně s 39 letou praxí, ve věku 70 let. Studium tohoto oboru započala v roce 1968. Délka studia byla 4 roky. Od roku 1972 do roku 2011 paní Jitka učila na 1. stupni základních škol. V penzi je paní Jitka již 8 let.

6.1.1 Cesta k profesi

Před přijetím na obor

Rozhodla jsem se zkoumat profesní dráhu účastníku výzkumu od jejich počátku. Za počátek vnímám již rozhodnutí jít tento obor studovat. Jak vůbec napadlo paní Jitku jít studovat obor Učitelství pro 1. stupeň? „*Měla jsem štěstí na výborné učitele, ti mě ovlivnili hodně. A od malička mě nic jiného nenapadlo.*“

Největším zdrojem inspirace byli pro paní Jitku tedy její učitelé. Dále jsem se zajímala o to, zda toto rozhodnutí bylo její vlastní či jestli někdo nebo něco ovlivnilo její rozhodnutí. Paní Jitka uvedla, že se rozhodla zcela sama. Vzápětí si paní Jitka vzpomněla, že pedagogická fakulta vlastně nebyla její první volbou, neboť se nedostala na právnickou fakultu. A protože po střední škole pracovala jako vychovatelka, rozhodla se pro pedagogickou kariéru.

Přijímací zkoušky byly oproti dnešku odlišné. „*Přijímací zkoušky byly takové všeobecné. Bylo to od všeobecných znalostí, češtiny, tělocviku, výtvarné až po hudební výchovu.*“ Já sama jsem dělala přijímací zkoušky pouze z českého jazyka, anglického jazyka a hudební výchovy.

6.1.2 Profesní začátky

Po nástupu do zaměstnání

Jakožto začátečníka mě velmi zajímaly také začátky paní Jitky. Snažila jsem se otázkami navodit atmosféru, která by vedla skutečně k jakémusi zavzpomínání si. Přesně jak jsem očekávala, si paní Jitka situaci vybavovala naprosto autenticky, ač se

jedná o situaci před více než 46lety. Myslím si, že je to proto, že pro jakéhokoli člověka je začátek v nové práci vždy změnou v jeho dosavadním životě, a že si tato významná období zkrátka pamatuje.

Paní Jitka se prvořadě zmínila o počtu škol, na kterých působila, a jak dlouho na těchto školách učila. *„Začínala jsem učit na venkovské škole, s výborným ředitelem, tam jsem byla dva roky, do toho jsem měla tedy půl roku mateřskou dovolenou, a pak jsem nastoupila na velké škole, tady v Budějovicích, tam jsem byla 12 let a tam to bylo fajn, protože tam byli všichni mladí. Byli to lidé od 25 do 35 let, a byla tam bezvadná parta. Potom jsem byla 5 let na jiné škole a po pěti letech jsem byla 21 let na ZŠ (v ČB).“* Paní Jitka tedy učila celkem na pěti školách.

O tomto období jsem se chtěla dozvědět více, a proto mne zajímalo, jak se paní Jitka cítila být připravená z vysoké školy, jak se v jejích začátcích projevila podpora ze strany kolegů a vedení, a jak si z počátku vedla s dětmi a rodiči.

Příprava VŠ na budoucí profesi učitele

„O tom se dost těžko mluví, protože si myslím, že jsme nebyli připraveni úplně špatně, ale co mi tam chybělo tedy, bylo více metodiky, byly tam předměty, které by zasloužily víc metodiky, jak vyučovat.“ Vzhledem k připravenosti z vysoké školy na profesi má paní Jitka rozporuplný pocit. Na jedné straně si je vědoma, že během studia postrádala více metodiky, na druhé straně zavzpomínala na učitele slohu, který ji připravil perfektně, a díky kterému pak sloh po celou dobu své kariéry ráda vyučovala. *„Dostali jsme výborného učitele, učil na katedře češtiny a učil nás sloh a to byl první vyučující, který tedy opravdu dokázal vysvětlit a takové ty postupy, které jsme mohli pak používat. A vždycky jsem si pak na něj vzpomněla při tom slohu. Taký jsem ho pak vždycky ráda učila, ten byl teda úžasnej, to byl jeden z mála.“*

Jsem překvapená, že nedostatek metodiky je tak dalekosáhlý a dlouhotrvající problém, neboť já sama mám pocit, že v řadě předmětů nevím, jak danou látku dětem podat a jedním tak zcela intuitivně podle svého vlastního uvážení.

Vztah s vedením a kolegy

Dále mne velmi zajímaly vztahy s kolegy a s vedením školy. Dobré vztahy v kolektivu vnímám, jako základ úspěšného zvládnutí počáteční zátěže. Dospěla jsem k tomu ze své vlastní zkušenosti, neboť mé první začátky ve školství nebyly úplně ideální. Myslím, že

právě po této zkušenosti mne toto téma velmi zajímalo, chtěla jsem vědět, jak to měla paní Jitka.

„Tak ta první škola, ta byla super, ta byla bezvadná, protože tam byl hodně zkušený ředitel (byť občas náladový pán). Dostala jsem hned první třídu. To mi říkali, že se mi to nemůže stát a mě se to stalo. Ale musím říct, všechno co jsem v té 1. třídě nevěděla, nebo nevěděla si rady, tak se vším poradil a fakt byl v tomhle úžasnej.“ Vztahy s vedením a kolegy zhodnotila paní Jitka za velmi vydařené. Velký dík příkládá tomu, že měla skutečně štěstí na lidi. Dále ocenila také vybavenost školy. *„Navíc ta škola byla výborně vybavená, sluchátkové zařízení a to všechno.“*

Vztah se žáky a rodiči

Rozhovor jsem dále orientovala na žáky a jejich rodiče. Dozvěděla jsem se, že paní Jitka měla ve svých začátcích nejprve 17 dětí a následně na dalších školách se počet žáků až zdvojnásobil. *„To si pamatuju, měla jsem 17 dětí v první třídě. Na dalších školách to už pak byl masakr, v jedné škole jsem měla kolem 35 dětí (to byly dřív běžné počty), takže 35 dětí ještě nebyl tak vysoký počet.“* Musím dodat, že sama mám ve třídě 23 dětí a vím, kolik práce za tím je. V dnešní době je pro mě úplně nemyslitelná představa mít ve třídě 35 dětí, ať už z hlediska snahy o individuální přístup či pro velké množství opravování sešitů a podobně.

Kázeň

Velice mě překvapilo, že paní Jitka tvrdila, že vůbec neměla problémy s kázní, ani v začátcích, ani v průběhu, to si myslím, že je mnohdy velmi ojedinělé, protože děti to na začínajícího učitele rádi zkouší. I když je pravda, že paní Jitka začínala v jiném roce než já, kdy je podle mého názoru postavení učitele na jiné úrovni než dnes.

Vztah s rodiči

Co se týče vztahu s rodiči, paní Jitka zavzpomínala na jeden problém, který jí utkvěl v paměti, a který se datoval až ke konci její kariéry. Do té doby se zřejmě s podobným problémem nesešla. *„Samozřejmě také se objevily věci, kde jsme si museli vysvětlovat, ale myslím si, že jsem až ke konci kariéry narazila na takovou rodinu, kde jsme se jako nesešli nějak dobře, ale jinak jsem neměla problémy.“*

Přípravy na hodiny

V neposlední řadě jsem se zajímala o přípravy na hodiny, které si myslím, že jsou hlavně v počátcích velmi diskutovaným tématem. Já osobně jsem se na začátku připravovala skutečně ze dne na den, jelikož jsem nedovedla odhadnout, co s dětmi zvládnou udělat a podobně. A jak to měla paní Jitka? „*Přípravy jsem si dělala, protože ten začátek byl docela takový krušný, protože i když jsem učila první třídu, tak ty postupy a podobně.*“ Postupem času paní Jitka od rozsáhlých příprav ustupovala a přípravy shrnula pouze do bodů. Přiznala, že se jí ani neosvědčilo si přípravy nechávat, protože každá třída je jiná. „*Někdo si nechává přípravy, to se mi nikdy neosvědčilo, protože každá třída je jiná, každá hodina je jiná.*“

S tímto naprosto souhlasím. Určitě je dobré si osvědčené materiály a nápady schovávat, ale řídit se přípravou z minulého roku mi přijde zcestné. Každé děti jsou jiné, a s některými nemusím být v daném měsíci u stejného tématu či můžu mít natolik odlišné děti, že musím zvolit jiné strategie a metody.

Když už si tedy paní Jitka zpočátku přípravy dělala, zajímalo mne, jak dlouho jí taková příprava zabrala času a jestli se to dále promítalo i do jejího osobního volna. „*Z počátku ne, u té první třídy ani ne, ale potom když jsem učila děti od 1. do 4. nebo od 3. do 5., tak ta 4., 5. třída bych řekla, že zabere opravdu hodně času, když tomu člověk chce něco dát. Já to tedy měla jako koníčka, takže mně to nevadilo.*“

Je vidět, že přípravy na hodiny paní Jitce zabraly nějaký ten čas, ale nebrala to nijak tragicky, protože jí to bavilo.

V této návaznosti se paní Jitka vyjádřila také k její pracovní době. Ve škole zůstávala vždy do 4, aby si ve škole udělala vše potřebné. Nejednou se jí však stalo, že musela být v práci déle, kvůli politickým schůzím a v ten moment neměl, kdo vyzvednout jejího syna ze školky. Uvolněna z této schůze být nemohla.

Zásah do soukromí

„*V dobách 72, 73, tak to byly pravidelné politické školení, politické schůze a z toho nebylo žádný, abyste se z toho vymaňovala, protože se vyžadovala účast. Dítě bylo v jeslích, ve školce a taky se stalo, že se schůze protáhla, a přestože ředitelka věděla, že máme děti ve školkách, tak to neukončila dřív. Takže jsem přišla a syn je na adrese té*

a té, i to se mi stalo.“ I když paní Jitka dodala, že časem se vše zlepšilo a už to potom nebylo takové, vnímám toto jako velký zásah do soukromí.

6.1.3 Kariéra v průběhu let

V této části výzkumu jsem se zajímala o významné momenty v průběhu letité praxe. Zajímala jsem se například o to, na jakých školách paní učitelka působila, co měla na své práci ráda či nerada, jaký byl její vztah k dětem, jaká byla spolupráce s rodiči, jaký výchovný styl upřednostňovala, či jestli nastaly oproti počátkům nějaké změny v kázni dětí. Zajímala jsem se také o to, co se v průběhu let paní učitelce osvědčilo. Nemohla jsem též opomenout, že paní Jitka začínala učit v době minulého režimu. Zajímalo mne tedy, jestli to na ní kladlo nějaké zvláštní nároky.

Povinná účast na mimoškolních akcích

„No tak, když jsem byla ve škole, v okrese České Budějovice, a začínala jsem tu školu, tak tam jsme měli povinnost se účastnit oslavy VŘSR, k tomu bývaly na té vsi schůze, tak to jsme se museli zúčastnit. Byly také oslavy 1. máje, přestože jsem měla tedy půlroční dítě, tak jsem musela jet z Budějovic do této školy, a tam se zúčastnit oslav. Jinak běžně lampionových průvodů a všech takovýchto akcí.“ Paní Jitka se musela účastnit celé řady akcí související s tehdejší politickou situací. Opět je zřetelné, že nebyly brány ohledy na její soukromí, konkrétně na to, že měla půlroční dítě, a paní Jitka se v tomto musela podřídit. Zároveň však dodává, že postupem času se tato situace výrazně zlepšila, a že pořádala některé akce dobrovolně: *„Pak jsme dělali spoustu věcí pro děti, a ne vždy byla povinnost se účastnit.“*

Zaměstnanec okresního výboru KSČ

Paní Jitka si v této návaznosti ještě vybavila vzpomínku na chodbu tradic, která mě velmi pobavila. *„Do školy přišel můj kolega ze studií, který začal pracovat na okresním výboru KSČ a říká mi: „Víš o tom, že tady máte stále stejnou chodbu tradic?“ Já říkám: „A mě to je úplně jedno.“ A on, že by mě to mělo zajímat. Já: „No mě to ale moc nezajímá. Mě zajímá to, že tady celá škola ještě pořád s××× do septiku.“* Kolega paní Jitky zůstal udiveně zírat, když mu toto paní Jitka sdělila. Představoval si, že by mu mohla paní Jitka donášet na šéfovou, což paní Jitka jednoznačně odmítla. *„Ne, tohle se musí řešit a to není o tom něco říct, tady jde o to, aby se to řešilo.“*

Velice oceňuji angažovanost paní učitelky, která má svůj vlastní rozum a umí sama objektivně zhodnotit, co je v danou chvíli nejvíce důležité. Díky její velké iniciativě, docílila na škole velkých změn. *„Takže tam se pak budovalo a to se teda nechci chlubit, ale díky tomu, že jsem tam byla, jsme dělali novou tělocvičnu, dělali jsme nová okna a dělali jsme novou běžeckou dráhu, místo ubohého koutku, kde se mělo něco pěstovat a nikoho to nebavilo, dělali jsme to v rámci Akce Z.“* Paní Jitka se zmínila, že akce ZET probíhala tak, že se sehnali brigádníci, sehnaly se peníze a ve volných časech se sehnali lidé, rodiče a hřiště se vybuďovalo svépomocí. Na něco musely být firmy, ale jinak si vše dělali sami. I to hodnotí paní Jitka jako školu života.

80. léta

V osmdesátých letech se vyskytly určité změny v profesním životě paní Jitky. Stala se zástupkyní ředitelky, dospěla tedy ke kariéernímu vzrůstu. Toto období však paní Jitka neshledává jako nejlepší. *„Já jsem dělala potom po těch 12 nebo 14 letech zástupkyni, a to musím říct, že to těch pět let nebylo zrovna nejlepší období.“* Na druhou stranu v těchto letech oceňuje uvolněnou situaci ve školství. *„I když ta škola byla zajímavá v tom, že už byla uvolněná situace. To byly osmdesátá léta, a už tam byla třeba třída vyrovnávací, která měla maximální počet 12 dětí, nebo tam byly třídy s rozšířenou výukou hudební výchovy, takže to bylo taky zajímavé. Byla to škola, kde bylo 40 Romů, a nebyl problém. Takže to pro mě byla taková škola života.“*

90. léta

„Po roce 90 jsem přišla na školu (okolí ČB), a to byla nejlepší škola mého života.“ Paní Jitka hodnotí přestup na jinou školu jako dobrou volbu. Tuto školu nazývá jako nejlepší školu jejího života. Svědčí o tom také fakt, že na této škole učila 21 let.

Výchovný styl

Proto, abych si lépe představila paní Jitku jako učitelku, chtěla jsem také vědět, jaký upřednostňovala výchovný styl. Paní Jitka se zmínila, že výchovné styly kombinovala, ale s přibývajícím zkušenostmi se řadí mezi autoritářský typ učitele. Dětem však vždy dávala možnost se vyjádřit. *„Vždycky jsem dětem tvrdila, všechno můžete říct, když si najdete formu.“*

Třída, kterou nikdo nechtěl

V další části rozhovoru jsem se zaměřila konkrétně na třídu, žáky, jejich rodiče a zkušenosti s nimi. Paní učitelka se zmínila o jedné konkrétní třídě, která jí utkvěla v paměti a to byla třída, kterou dostala, když už měla jít do důchodu. *„Nebylo to pořád dobré, nejhorší to bylo poslední rok, co jsem učila, protože to byla třída, kterou nikdo nechtěl. Byla to třída, v které se 4 roky neřešily problémy nebo se řešily, tak jako, že se to vždycky zahladilo do kouta. Já už jsem měla jít do důchodu, a už jsem stejně přesluhovala třetí rok, a ředitel mi oznámil, že už asi práci další mít nebudu, tak jsem řekla dobře. Nakonec za mnou ale přišel, jestli bych ještě tuhle třídu nevzala, protože tu třídu nikdo nechtěl. Tak jsem si je tedy vzala, mělo to být na půl roku.“*

Paní Jitka se na konci kariéry setkala se situacemi, se kterými do té doby zkušenosti neměla. Zmínila se o **šikaně** ve třídě, ale i o tom, jak se rozhodla tuto situaci řešit. *„Musím říct, že jsem byla docela vyděšená z toho, co se tam všechno odkrylo. Tam byly totiž děti z různých sociálních vrstev, z těch úplně nejspodnějších až po ty nej nej nej. A tam byla skrytá šikana. Objevila se tam i **kyberšikana** a neřešilo se to celou dobu. Tak učitel s tím potom nemá problémy, když to neřeší. Já jsem potom přišla na dívku, která byla v podstatě za vším, co se tam dělo, ale vždycky z toho nějak vyplula. V učení byla tedy jedničkářkou.“* Situace pokračovala tak, že se ředitel rozhodl třídu rozdělit a požádal o to paní Jitku. Paní Jitka se je snažila spravedlivě rozdělit. Situaci řešila tak, že dívky, které byly v partě, a které vytvářely neblahou atmosféru ve třídě, rozdělila. V tu chvíli se ovšem nedočkala pochopení ze strany rodičů.

Problém s rodiči

„A to bylo poprvé v životě, kdy si rodič přišel do školy, že to chce se mnou řešit, tak jsme to řešili, a já jsem mu to vysvětlovala, ale on si stál pořád za svým, tak jsem mu řekla, tak si to vyříd'te s vedením školy. A tenkrát řekl ano, ale ne bez vás.“ Následně byla tato situace řešena se zástupcem školy, o kterém paní Jitka tvrdí, že byl výborný psycholog, na rozdíl od pana ředitele, který byl spíš manažer. Nicméně tatínek si mluvit dokola a neustále svou verzi, a pak řekl větu, která paní Jitku nesmírně urazila. *„Řekl mi, že na vojně, když se chce velitel někoho zbavit, tak ho přeřadí. Já jsem se zvedla, a řekla jsem: „To nemusím poslouchat.“, řekla jsem na shledanou a odešla jsem. To bylo poprvé, co jsem se sebrala a z jednání odešla.“*

Nátlak rodičů na vedení školy

Paní Jitka byla ráda, že jí vedení chápe, a že stojí při ní. Ovšem vedení své stanovisko díky nátlaku rodičů změnilo, což paní Jitku velmi mrzelo. *„Ředitel přišel a řekl: „Stojím za tebou, zcela určitě.“ Za 10 dnů však přišel a řekl mi: „Nezlob se, já jsem tu holku přeřadil tam, kam chtěli rodiče, protože rodiče začali dělat kampaň, kdy by tedy přišla na školu státní inspekce, krajská inspekce a nevím co všechno.“ Nasadili páky.“*

Paní Jitka nechtěla ředitele odsuzovat, protože si uvědomovala, že řídí velkou školu, kde je 800 dětí, a že kvůli problému s jedním žákem nechce mít problémy. Při odchodu mu však paní Jitka řekla: *„To už je ale tvůj problém, to už není můj problém.“* *„Mrzelo mě to tedy, ale bohužel bylo to tak.“*

V této návaznosti se paní učitelka vyjádřila také k další nepříjemné zkušenosti s rodiči. Tentokrát s lepším koncem.

Další nepříjemná zkušenost s rodiči

„No a pak musím říct, že jsem dostala právě v této třídě kluka, který byl nevychovaný, nezvladatelný, hrubý a maminka si přišla stěžovat, že jsem mu dala třídní dutku za to, že chtěl rozbít umyvadlo, ale nerozbil ho. Paní Jitka poznamenala, že měli ve škole nově udělané krásné nové záchody a umývárny, a že tento chlapec uspořádal soutěž v tom, komu se to umyvadlo podaří srazit. Nicméně maminka žáka si přišla stěžovat. „Maminka, mi přišla vynadat i s tím klukem druhý den, ale odcházela pak docela taková smířená, já jsem jí to celé vysvětlila.“

Očividně maminka žáka potřebovala slyšet vysvětlení učitele, a toto rozhodnutí nakonec akceptovala. Na konci roku dokonce přinesla paní učitelce ohromnou kytici, za co, že to se žákem vydržela.

Příjemná zpětná vazba

Po špatných zkušenostech s rodiči se paní Jitka vyjádřila také k příjemné zpětné vazbě, která ji velmi potěšila. *„Jsem hrozně ráda, že se setkávám s dětmi, které byly třeba nejhorsí v té třídě, a oni se zastaví a jdou vám ukázat své děti a manželku, to mě moc těší. Takovéto, když vám maminka řekne: „Poslední roky klidného života, přijde na druhý stupeň a co dál.“*

Jak je možné vidět, pedagog to nemá vždy úplně jednoduché. Pracuje s velkým množstvím různých lidí, a ne vždy se setká s jejich pochopením. Pedagog se musí

vyrovnat s požadavky vedení, rodičů a dětí. Musí být schopen si v jakékoli situaci obhájit své rozhodnutí a čelit tak mnohdy nepříjemným situacím, které se mohou promítat do jeho osobního života.

6.1.4 Vnímání profese na konci své profesní cesty

Na tuto odpověď jsem byla velmi zvědavá. Zajímalo mě, jak paní Jitka vnímá svoji profesní dráhu s odstupem času. „*To neposuzuji, protože to je prostě vývoj. Na začátku, když jsem začala učit, tak jsem si myslela, jak všechno umím, jak jsem dokonalá, jak je to dobrý a postupně, jak člověk nabaluje zkušenosti, tak zjišťoval, co by ještě mohl nebo co by ještě měl. I ty děti vás vedou úplně k něčemu jinému a teď vůbec tím, jak se otevřel internet a jak se otevřela spousta možností, tak bych řekla, že ta profese mě hodně obohacovala, protože jsem musela taky hodně hledat a pátrat.*“ Paní Jitka se zmínila o tom, že se díky internetu otevřela spousta možností, vzápětí však objasnila, že pro digitalizaci za každou cenu, není.

Současná škola

„*Ale co mi vadí teď v současné době. Já jsem zastupovala loni nebo předloni za kolegyni 6 týdnů, berou teda digitalizaci, to je určitě ve spoustě věcí velký krok dopředu, ale myslím si, že ve spoustě věcí je zbytečná ve školství. Jako dělat za každou cenu jenom to, že tam mám někde tabuli, na které si děti můžou ukazovat, to si nemyslím, že je cesta úplně k tomu nejlepšímu.*“ Stejně tak se paní Jitka vyjádřila k tomu, že si myslí, že bylo dříve lepší, když si děti hledaly v encyklopediích, pátraly a hledaly a pak z toho musely něco sestavit. „*Než když si to najdou na Googlu, pak si z toho něco vytáhnou, vystřihnají, nalepí a během té hodiny z toho neví zase nic. Takže si myslím, že to, že musely hledat, pátrat, že pracovaly v těch skupinách, to byla úžasná věc.*“ Paní Jitka dodala, že práce s dětmi ve skupinách ji velmi bavila.

6.1.5 Aktuální otázky českého školství

V poslední části mého rozhovoru jsem se zajímala o aktuální otázky českého školství. Vybrala jsem si tyto otázky: inkluze, známkování vs. slovní hodnocení, psaní latinkou vs. Comenia Script, používání informačních technologií i mimo hodiny informatiky, domácí úkoly a domácí vzdělávání.

Prvním aktuálním tématem, dle mého názoru ve školství nejvíce diskutovaným je dnes inkluze. Zajímal mě proto názor paní Jitky na inkluzi a chtěla jsem se dozvědět, zda má s inkluzí nějakou zkušenost, přeci jenom je paní Jitka již osmým rokem v penzi.

Pojetí inkluze

„Zkušenost jsem měla. Při určitém počtu dětí je kantor schopný s určitými vadami pracovat, ale na druhé straně, tak jak je pojímaná inkluze teď, tak si nemyslím, že je to nejlepší cesta. Já jsem teda neměla nikdy ve třídě někoho, kdo pomáhal – asistenta.“

Paní Jitka dokonce jeden čas asistenta také dělala, když zastupovala jednu z kolegyň. To si myslí, že je pro pedagoga velká pomoc. Také shledává jako úžasné, když je na škole speciální pedagog a psycholog.

„Ale myslím si, že děti, které mají opravdu jako hodně velké problémy nebo je IQ hodně nízko, nebo jsou omezeny něčím závažným, tak že je pro ně zvláštní škola pomocná. A netvrdím, že ve zvláštní škole jsou jenom Romové, to si nemyslím.“

Dále se chtěla podělit se svojí zkušeností s inkluzí.

Zkušenost s inkluzí

„Právě v té třídě, kde jsem byla naposled, tam byl klouček, který měl nejen ADHD – tam jich tedy bylo víc, i během té praxe, to bylo běžné, že jsme měly děti s tímto. Někdy se to ale skrývá, jestli je to nevychova nebo ADHD, tam je to těžké, a to vím díky tomu, že je kamarádka dětský neurolog. Rodiče si vyžadují potvrzení, že mají ADHD, ale děťátko je nevychované, takže i to je třeba odlišit nějakým způsobem.“ Podle paní Jitky je třeba jasně odlišit případy, kdy je to ADHD, a kdy je to nevychovanost. Upozornila na to, že tento kluk měl skutečně vážné problémy, které se dlouho neřešily. *„Byl to kluk, který se všeho bál, měl hrozné problémy. Chodil při stěně a vlastně 4 roky, přesto, že ta učitelka na to upozorňovala, se to neřešilo. Neřešilo se, že je to dítě, co má psychické problémy a přitom je nadané.“*

Paní Jitka zmínila, že se jednalo o autismus a povědomí o této poruše ještě zdaleka tolik informací neměli. *„Dříve se to neznalo, anebo se tato diagnóza nějakým způsobem ani ve školství neobjevovala nebo nevěděli jsme o ní, a pak když zjistíte, že je to dítě ve svém světě. Ale musím říct, že ten byl schopný se začlenit do skupiny.“*

Děti, které mají problémy jako je například nízký inteligenční kvocient, tak těm by podle jejího názoru byla pomocná škola ku pomoci. Hromadná a plošná podoba inkluze

jí nepřipadá jako dobrý nápad. „Nemyslím si, že ta násilná inkluze je prostě dobrá. Protože když přijde dítě, které není schopné ani sebeobsluhy, tak to není dobře.“

Známkování vs. slovní hodnocení

V dnešním školství také velmi diskutované téma. Některé školy známkují, jiné píší slovní hodnocení, některé využívají obě metody hodnocení. Já osobně jsem se zatím setkala pouze s klasickým známkováním. Zajímalo mě, jak to má paní Jitka. „*Já vůbec neuznávám známkování, známkování typu, kdy se něco začíná učit a vzápětí ten učitel známkuje v podstatě každý krok, který to dítě udělá. To se myslím, že je jedna z největších hloupostí. Já nevím, já ty známky nemám ráda, a to slovní hodnocení, je zase někdy nic neříkající. První dva roky bych asi nehodnotila známkou, já nevím. Pro někoho je to motivující, pro někoho je to šílené, že ho srazíte. Když napíšete prvňákovi nebo třetřákovi slovní hodnocení, tak rodičům to asi něco říká, jemu nevím, jestli to něco říká, muselo by být stručné.*“ Paní učitelka se jasně vyjádřila k tomu, že klasické známkování nemá ráda, zároveň, ale také uznala, že pro některé žáky může být i slovní hodnocení nicneříkající.

Používání IT mimo hodiny informatiky

Je vidět, že paní Jitka je již pár let ze školy, a tudíž jí informační technologie zase tolik do výuky nezasáhly. Nicméně by se této možnosti nebránila, muselo by to však býti smysluplné. „*Tak za mě to až tak moc nebylo, to přišlo až poslední pět let bych to tak viděla. Myslím si, že jo, proč ne. Ale jako nemyslím si, že je to úplně to nejhlavnější. Jako, že si kliknu na něco a tam si to najdu, to taky není cesta k tomu, že něco poznám, že se něco naučím, ale na druhé straně to zase otvírá ohromné možnosti. Když jsme třeba učili přírodovědu a mohli jim pustit nějaký film, tak co jsou zase věci, které jsou úžasné, ale není to samospasitelné. Jako doplnit tím, ale neučit jenom tím.*“

Latinka vs. Comenia Script

K preferenci psaní ve školách latinkou či písmem Comenia Script se paní učitelka nemohla vyjádřit, jelikož s písmem Comenia Script nemá zkušenost, nemohla by tedy porovnávat.

Domácí úkoly

Domácí úkoly dávala paní Jitka dobrovolné a občas. Velmi často z nich pak dala dětem nějaký test, takže kdo se doma připravoval, byl pak u testu ve výhodě. „*Domácí úkoly*

jsem dávala podle potřeby. A protože jsem učila hodně čtvrtou pátou třídu, a tam už byly takové ty tendence - úkoly psát nebudu, takže jsem to potom vymyslela, že jsem říkala dobře, dělejte si je, kdo chcete. Ale pak jsme třeba psali pětiminutovku nebo testík a dala jsem to z toho samého, co bylo za úkol. Až jsme skončili, tak jsem řekla: Teď si otevřete domácí sešity a zkontrolujte si to podle toho. Čili věděli, že ta domácí příprava k něčemu je. Možná, že je to donucovací taktika, nevím, ale docela se osvědčila.“

Domácí vzdělávání

Ač slyšela paní Jitka o domácím vzdělávání i kladné ohlasy, jeho příznivkyní není. „Podle mě je třída obrazem společnosti, že v té třídě máte různé vrstvy – nejen společenské. Zkrátka, že ty děti se naučí nějakým způsobem komunikovat, naučí se reagovat na spoustu situací, což doma nemůžou, ale na druhé straně, když jsem poslouchala Ester Ledeckou, která měla víceméně domácí vzdělávání a pak jsem ještě poslouchala několik lidí, tak vlastně řekli, že se za minimum času v podstatě se naučili to, co lidé ve škole. Nevím, neumím to posoudit, ale já bych teda přívržencem domácího vzdělávání nebyla.“

Školství tehdy a dnes

Paní Jitka tvrdila, že tato situace se jí již špatně posuzuje, když už v této době neučí. Nicméně shledává, že je dnes kázeň uvolněnější, že je trošku jiná. „Ale na druhé straně, učitel, v kterém určitá autorita je a učí zajímavě, tak si myslím, že si tu kázeň udrží.“

„Také mi přijde, že učitel je v hodinách svobodnější (podle toho jak jsem začínala učit). Se změnou režimu také, ale pak to na druhou stranu bylo zase takové, že si mohl každý dělat, co chtěl, pak nejednou to bylo hodně volné. Co mi teda vadí je, že se přesunulo takovéto, že jsme museli si upravovat ty osnovy a ty plány, a teď důsledně ten zástupce to kontroluje, nad tím jsme strávili hodně času, ale nebylo to k ničemu. Ano můžeme si ve skupině připravit si něco, ale sedět nad tím a ťukat to furt do počítače, jak blázen, když se to za rok zase změní, to mi připadá postavené na hlavu.“ Paní Jitka shledává neustále upravování osnov a plánů jako zbytečné plýtvání časem. Pokud by ale něco mohla ve školství změnit, byly by to počty dětí ve třídách.

Shrnutí

Paní učitelku Jitku vnímám jako přemýšlivou a zodpovědnou ženu. Líbí se mi její odhodlání, a také to, že je schopná se problémům postavit čelem. Nechává se vést svým

vlastním rozumem. Není to typ, který by šel s davem. Během své profesní kariéry měla paní Jitka štěstí na lidi, s dětmi a rodiči si dokázala vždy poradit. Co se týče aktuálních otázek, tak hromadnou inkluzi paní Jitka neuznává, používání informačních technologií by pro paní Jitku nebylo zábranou, kdyby to bylo smysluplné. Domácí úkoly by dávala paní Jitka dobrovolně a občas. Příznivkyň domácí vzdělávání příliš není. Kdyby mohla, určitě by snížila počty dětí ve třídách.

6.2 Profesní dráha paní Ivany

Paní Ivana je bývalá učitelka 1. stupně se 40 letou praxí ve věku 74 let. Studium tohoto oboru započala v roce 1962. Již během studia začala učit na 1. stupni základní školy. V penzi je již 15 let.

6.2.1 Cesta k profesi

Pedagogický institut

Zatímco musela paní Ivana absolvovat pedagogický institut, její o rok starší kolegové měli dokonce jen střední školu, která stačila pro to, aby mohli jít učit na první stupeň. *„Po gymnáziu jsem šla na 3 roky na pedagogický institut. Byl to druhý rok, co jel pedagogický institut jako vysoká škola, ti co byli rok před námi, těm ještě stačila střední škola.“*

Přijímací zkoušky na pedagogický institut musela paní Ivana dělat z hudební výchovy, tělocviku a ostatních výchov. Na otázku co jí vedlo k tomu, že se rozhodla tento obor studovat, mi paní Ivana řekla, že chtěla původně jít na 2. stupeň ZŠ. *„Já jsem původně přihlásila na druhý stupeň, chtěla jsem studovat ruštinu a tělesnou výchovu. Jak pak na nás tlačili, že je nedostatek učitelů, tak jsem řekla, tak půjdu učit na 1. stupeň“.* Paní Ivana uznává, že jí trošku ovlivnilo, že jí nabídli jít do praxe. Toto rozhodnutí nakonec zhodnotila paní Ivana jako velmi šťastné. *„Pak jsem byla nakonec ráda, protože když padla v roce 89 revoluce, přestala se učit ruština, nikdo o ní neměl zájem na protest, takže pak jsem si říkala, ještě že jsem to na poslední chvíli změnila, z ruštiny a tělocviku na první stupeň.“*

Praxe

Dále se paní Ivana zmínila, že začala učit již v roce 1962, kdy ještě nebyla dostudovaná. *„Měla jsem uvádějící učitelku, zkušená starší paní učitelka, ta měla nade mnou nějaký patronát. Také jsem poslední rok jezdila v sobotu dostudovat, pak až byla promoce.“*

Vysokoškolská příprava

Co se týče vysokoškolské přípravy, nepřipadala si paní Ivana skoro vůbec připravená. „*Já myslím, že jsme nebyli připraveni skoro vůbec. Že jsme spoléhali na to, že si ještě nedávno pamatujeme, na tu naši školu. Potom samozřejmě v té pedagogice jsme se leccos dozvěděli, pár těch výstupů a náslechů jsme měli.*“

6.2.2 Profesní začátky

Na svém začátku působila paní Ivana na Šumavě, kde jako začátečník zažila asi skutečně mnoho. „*Asi 4 a půl roku jsem učila v jedné škole na Šumavě. Měla jsem třeba i jednu třídu, ale také se stalo, že tím že to byla malotřídka, jsem měla v jedné řadě druhou třídu a další pátou třídu. A to mi bylo 20 let, když jsem je dostala.*“ Paní Ivana zpočátku zakusila náročné podmínky, které ji zocelily. „*Jelikož tam dosídlila nějaká východoslovenská vesnice cikánů, jak je ze Slovenska vyhnali, tak je tam nalákali na statky, aby je tam krmili a tak, takže půlka z té třídy byly patnáctiletí cikáni, kluci, habáni ohromní. Tak to byly veliké zážitky. Tak jsem si říkala, když člověk mohl učit tohle, tak už může učit všude. To byl teda záběr.*“

Pohraničí

„*Tam byla taková rarita, když jste byla svobodná a bezdětná, tak vás dávali do pohraničí, kdežto ty vdané byly doma a učili. Já jsem byla z Krumlova, takže ty vdané už pak učily v Krumlově, ve Křemži a tak dále a my svobodné, bezdětné jsme museli do pohraničí. Netroufli si tam dát ženské s dětmi na to dojíždění.*“

Příšerné podmínky

„*Bydleli jsme v příšerných podmínkách. Udělali z nějakého opuštěného statku jednu místnost, nějak ji vybilili, dveře tam nedoléhaly. Na nás se chtělo, abychom tam bydleli, i když já měla domů do Krumlova něco pod dvacet kilometrů.*“ Jelikož byla paní Ivana svobodná a bezdětná, přiřadili ji do pohraničí. Přestože to domů neměla příliš daleko, vyžadovalo se po ní, aby bydlela v místě školy a sžívala se s obcí. „*To byla taková tendence, abychom se sžívali s obcí, abychom chodily na veřejné zasedání, abychom tam byly.*“ Vhodné podmínky pro bydlení ji však nezajistili. „*No ty podmínky, vzpomínám si, že nám třeba do rána zmrzla lžička v čaji. Děda mi tenkrát posílal duchnu, abych to přežila. Podmínky příšerné. Až později se paní Ivana od kolegů dozvěděla, že už učitelům postavili paneláky, a že mají své byty.*“

Myslím si, že začínat ve 20letech na malotřídce není jednoduché už samo o sobě, natož když si představím, v jakých podmínkách musela paní Ivana bydlet. Tato zkušenost ji jistě musela velice zocelit.

Vztah s vedením a kolegy

Naštěstí se paní Ivana setkala s výborným kolektivem, který ji tuto situaci mohl ulehčit. Dokonce i vztah s rodiči si paní Ivana pochvalovala. *„Nejstarší byl ředitel, bylo mu 28 let a ostatní jenom mladší. Nabízel mi tykáni. To byl úžasný kolektiv, společnost mladých lidí. Zase jsme si to vynahradily takhle tou partou.“*

Přípravy na hodiny

„Museli jsme je dělat písemně, to hodně dlouho, asi možná ještě v roce 80 se vyžadovaly. To vždycky ředitel sebral na konci týdne a kontroloval nám ty přípravy.“

Paní Ivana musela tedy přípravy poměrně dlouhou dobu odevzdávat. Dle jejího názoru jí to však moc času nezabraly, pouze u hudební výchovy, kdy si musela písničku natrénovat dopředu. Naopak spoustu příprav jí zabraly spartakiády. *„Pak třeba na tu spartakiádu, to byly strašné přípravy. Jinak normálně, to už člověk věděl co a jak, už věděl jak rozvrhnout čas.“*

6.2.3 Kariéra v průběhu let

Kázeň

„Ta se strašně vyžadovala, ale já jsem jí vyžadovala celý život. Posledních 13 let jsem byla ředitelka a vždycky mi bylo líto těch učitelů, co si tu kázeň neuměli získat, nadřely se strašně, děti je neposlouchaly, málo toho uměly, lezly jim tam různě po zemi. Já jsem jim říkala: „Ježíš, jak v tomhle můžeš učit?“, takže na tu kázeň jsem dbala celý život.“

Paní Ivana zastávala názor: *„Být k těm dětem příjemná, ale tu kázeň mít. Zbytečně je nebuzerovat, ale prostě teď se začínáme učit. Já jsem vždycky říkala, když bylo nové učivo, teď vydržte deset minut poslouchat, opravdu se vám to vyplatí, hned to pochopíte. Většinou jsem se s dětmi takhle domluvila, že to bylo fajn.“* Tento přístup paní Ivany se mi velice líbí. Kázeň vyžadovala a zároveň se s dětmi uměla lidsky dohodnout. *„Rok co rok jsem do papírů vyplňovala: Kázeň má je důsledná, ale velmi přátelská.“*

Režim

Na otázku učila jste v době minulého režimu, kladlo to na Vás nějaké nároky? mi paní Ivana odpověděla: „*Samozřejmě. Museli jsme vést pionýra a kroužky. To se všechno dělalo zadarmo. Do komise školské mě dali. Dále jsme museli vést rozhlasový kroužek. Spoustu toho bylo, co nám nandali, všechno zadarmo samozřejmě.*“

Množiny

„*Tam bylo hodně změn, vždycky nás něco naštvalo, když začaly být ty množiny, přišlo nám to úplně zbytečné, jezdily jsme na školení, vždycky někdo tam chtěl prosadit nějakou metodu svojí, i když byla třeba k ničemu. No jenomže nemělo cenu o tom debatovat, byl režim, jaký byl.*“ Určitě nebylo jednoduché se kromě vyučování účastnit ještě jiných mimoškolních akcí. Je jisté, že to muselo paní učitelce zabrat skutečně spoustu času. Je smutné, že veškeré tyto záležitosti na víc byly zadarmo.

6.2.4 Vnímání profese na konci své profesní cesty

Co se osvědčilo

„*Osvědčilo se mi vycházet dobře s rodiči, s dětmi samozřejmě. Také si třeba chodili rodiče na některé kolegyně stěžovat, tak jsem se většinou snažila ty rodiče přesvědčit, že ty učitelé jim nechtějí udělat nějaké příkoří. Spíš jsem nad učiteli držela ochrannou ruku.*“

Odchod do důchodu

Jelikož byla paní Ivana také ředitelkou základní školy, čekala, až jí skončí funkční období a teprve poté odešla ze své profese. Celkem byla ředitelkou 3 funkční období. Celou svou kariéru pracovala paní Ivana ve školství. „*Ano, dříve to tak bylo, že málokdo šel jinam.*“

Další odpověď na otázku mě však nesmírně překvapila. Paní Ivana totiž jako jediná z mých účastnic rozhovoru řekla, že by do školství již nešla. „*Ne, to už ne. Já bych šla na cestovní ruch, to by mě bavilo moc. Třeba průvodce, na recepci, prostě s lidmi.*“

6.2.5 Aktuální otázky českého školství

Inkluze

Zeptala jsem se paní Ivany na názor na inkluzi. Musela jsem však počítat s tím, že paní Ivana nemusí mít o inkluzi ponětí, protože je již 15 v penzi, nicméně paní Ivana se mi k této záležitosti vyjádřila, jelikož sleduje aktuální dění ve školství. *„Abych byla pořád v obraze, tak o tom čtu, jsou ro rozporuplné otázky a odpovědi. Na nás se také chtělo, abychom se věnovali zaostávajícím dětem, pak tomu středu a výborným žákům, což nejde, co si budeme povídat, musíte nějakou tu skupinu ošidit. Hodina má 45 minut, takže když jsme měli extra inteligentní děti, tak těm jsme mohli dát leccos navíc, ty si šly sami. U těch co nestíhaly, tam jsme spíš byly, třeba když to bylo už pro tu zvláštní školu. Pak se těm rodinám i ulevilo, když odešly z té normální školy.*

Známkování vs. slovní hodnocení

Co se týče hodnocení, je paní Ivana pro známkování. *„Známkovali jsme. Měli to rádi děti i rodiče, když dostaly jednotku, věděly, o co jde.“*

Latinka vs. Comenia Script

Jelikož paní Ivana nezažila písmo Comenia Script, protože ještě nebylo, nemohla tyto dvě písmo porovnat. Nicméně se vyjádřila k tomu, že jí latinka vyhovovala. *„Zkušenost s tím nemám. Mně psací písmo vyhovovalo. Psali krásně děti, byl na to čas, to jsme ještě sami předepisovali. To ještě nebyly předepsané písanky, až pak v průběhu let byly tištěné. To zabralo hodně času.“*

Skupinová práce

„Tu jsme pak také začaly využívat. Zpočátku ale ne, to o tom nebyla vůbec řeč. Zhruba od těch 80. let, 90. let. Zvlášť se to využívalo na druhém stupni – pokusy, fyzika a tak.“

Používání IT mimo hodiny informatiky

„Prvně jsme to měli v 8. a 9. třídě, aby k tomu ty děti přičuchly, potom se to začalo zavádět i do 6. a 7. tříd. Pak se rušily pozemky, dílny, muselo se něco rušit, aby se na to vyhradil čas. To se všechno muselo rušit, protože jiný předmět jste rušit nemohla a musela jste se hodit do 23 hodin týdně, co měly děti.“ Vzhledem k tomu, že byla paní Ivana také ředitelkou školy, vyjádřila se k informačním technologiím i z hlediska druhého stupně. Následně vyjmenovala jiná zařízení, s kterými dříve pracovali. Na otázku, zda

by používala informační technologie, kdyby byla nyní ve školství paní Ivana odpověděla, že by šla asi v tomto trendu s dobou. Krom toho dodala, jaké technologie používali dříve. *„Předtím jsme používali samozřejmě gramofony, magnetáky, všelijaké promítače, videoskop, obzvlášť při té prvouce se to využívalo. Pak se pomalu přešlo na ty počítače. Začali vycházet k tomu různé pomůcky, programy.*

Domácí vzdělávání

„Asi jak kdo, jak která rodina. Když to opravdu ty rodiče dokážou naučit, třeba jsou někde vzdálení od školy, nebo k tomu mají nějaké jiné důvody, nebo ty děti sportují nebo se něco děje, tak možná jo, ale aby z toho byl takový běžný úkaz, že to s nimi doma někdo šmrdlá jen tak, tak to asi ne. Ani nemají ten kolektiv, kamarády si neudělají, nenaučí se žít v tom kolektivu se vším všudy, v dobrém i zlém. I ty nějaké ústrky a pranice, to k tomu tak nějak patřilo, aby se to dítě nějak otrkalo. Já bych svoje děti doma neučila.“ Domácí vzdělávání by paní Ivana neupřednostňovala. V naléhavých případech ano, ale pokud by byla jiná možnost, je pro to, aby děti chodily do školy.

Domácí úkoly

Pro domácí úkoly paní Ivana je, ovšem upřednostňuje všeho s mírou. *„Úkoly jsme dávali, snažily jsme se, aby to bylo přiměřené. I když jsme tam měli třeba přísné kolegyně, tak těm jsme pořád říkali, ať to nepřehání. Některé rodiny třeba odjíždějí na víkend, tak aby jim toho nenaložili moc. Kdyžtak třeba více v týdnu a ne pak na víkend.“*

Školství tehdy a dnes

„Já už do toho teď nevidím. Já byla párkrát na zástupech. Žádný markantní rozdíl jsem neviděla. Poslouchat děti musely, kázeň mít musely. Myslím, že docela dýchali dobře, že jsme je moc nedusily.“ Je jisté, že paní Ivana se do školy již tak často nedostane, pouze v případě nějakých zástupů. Ve třídě tedy tolik rozdílů neshledala. Zato jmenovala věci, které by pokud by měla tu možnost, změnila. *„Dobře je, že těm učitelům už konečně přidali, protože se fakt učilo za almužnu. Ještě bych to více srovnala s ostatními vysokoškolskými platy. No a jinak, aby byly pomůcky, vybavenost škol. Teď se taky dost mluví o tom, že ty děti sociálně slabí nemají na obědy, to je taky dost hrozný. To je spíš věcí obecních úřadů, ty tohle platí. No a zkrátka, aby to všechno fungovalo, aby bylo všechno zařízené – školní jídelny apod. Za nás se ještě topilo uhlím – hledali se topiči a školníci, správní zaměstnanci, nebylo uhlí, třeba tři dny. Nebyly ještě ředitelská volna. Dnes když je nějaký problém, může ředitel dát ředitelské volno. A jinak se doučovalo,*

zadarmo. Děti chyběly, v pondělí odpoledne přišly automaticky, odpoledne se vrátily po obědě do třídy a musela jsem je doučovat. Ne jak teď, že se nutí rodiče, aby je doučovali. Každá profese něco má.“

Shrnutí

Paní Ivana na mě působila jako velice milá, vyrovnaná učitelka s velice příjemným hlasem. Líbí se mi, že se vždy snažila s dětmi vyjít dohodou a zároveň měla velice dobrou kázeň. I přes náročné podmínky na začátku její kariéry se nevzdala a ve školství zůstala celý život. Co se týče aktuálních otázek, paní Ivana je pro známkování, pro přiměřené dávaní domácích úkolů. Domácí vzdělávání by neupřednostňovala. Kdyby paní Ivana mohla něco změnit, bylo by to zvýšení učitelského platu, vybavenost škol a obědy pro sociálně slabší děti. Zajímavostí je, že paní Ivana nestudovala na pedagogické fakultě, ale na pedagogickém institutu, viz teoretická část mé diplomové práce.

6.3 Profesní dráha paní Marie

Paní Marie je bývalá učitelka 1. stupně s 39 letou praxí, ve věku 73 let. Studium tohoto oboru započala v roce 1963 dálkovou formou studia. Délka studia byla 5 let. Od roku 1965 do roku 2004 paní Marie učila na 1. stupni základních škol. V penzi je paní Marie již 15 let.

6.3.1 Cesta k profesi

Zakázané studium

Na mou otázku: „Co Vás vedlo k tomu, že jste se rozhodla studovat Učitelství pro 1. stupeň?“, mi paní Marie odpověděla, že se nedostala na filozofickou fakultu. V této závaznosti jsem se zajímala o důvody nepřijetí na filozofickou fakultu. Myslela jsem si, že mi paní Marie řekne, že například neudělala přijímací zkoušky nebo něco podobného, ale paní Marie se zmínila o tom, že jí nebylo dovoleno jít tuto fakultu studovat. „*Původně jsem se nedostala na filozofickou fakultu, protože můj otec byl živnostník. A dětem z takových rodin bylo zakázáno studovat určité obory.*“ Je velice smutné, že paní Marie nemohla díky politickému přesvědčení té doby jít studovat to, co skutečně chtěla. Šla tedy nakonec na pedagogickou fakultu, která nebyla její první volbou. Kladla jsem si tedy otázku: A pedagogická fakulta Vám tehdy umožněna byla? „*Nakonec to umožněno bylo, bylo to tím, že to bylo dálkové studium.*“ Paní Marii byla tedy umožněna pouze dálková forma studia.

6.3.2 Profesní začátky

Paní Marie začínala učit na klasické městské škole, kde byl 1. i 2. stupeň. Dle jejího názoru ji vysoká škola připravila jen částečně a to po odborné stránce, v ostatních disciplínách si musela paní Marie dopomoci sama nebo se poradit se svými kolegy. „*Škola příliš nepřipravila. Spíš nás připravila jenom po odborné stránce. Ovšem, co se týkalo samotné pedagogické praxe, tu jsem získávala postupně až při vlastní práci, díky vedení školy a díky svým starším kolegům, kteří už na této škole dávno působili.*“ Podporu ze strany kolegů shledává paní Marie hlavně v tom, že mohla chodit na jejich hodiny, a že musela provádět hospitace. Vedení školy dokonce hospitace požadovalo. „*Podpořili v tom, že mě umožňovali, abych navštěvovala jejich výuku, mohla jsem navštěvovat jejich vyučování. Konkrétně si vzpomínám na hospitace v českém jazyce,*

prvouce a ve vlastivědě. Vedení také, protože vedení přímo i nutilo, abych tyto hospitace sama prováděla, abych se sama hospitací účastnila a získala určitou praxi.“

Žáci

„Pamatuji si, že jsem měla ve třídě dokonce 34 žáků. Kázeň byla bez problémů. Na prvním stupni žádné kázeňské problémy nebyly, spíš si vzpomínám, že si stěžovali na kázeň někdy výjimečně kolegové z druhého stupně. Pokud by někdo měl nějaký kázeňský přestupek, tak to byla vyloženě výjimka.“ Jsem velice překvapená, že při takovémto počtu žáků hodnotí paní Marie kázeň jako velmi dobrou. Myslím si, že bych dnes nemohla říci, že je kázeň velmi dobrá ani při výrazně nižším počtu žáků. Určitě by bylo zajímavé zjišťovat, jaké jsou důvody toho, že je kázeň dnešních dětí očima veřejnosti daleko více uvolněná.

Vztah s rodiči

„Vztah s rodiči výborný, protože si učitele v té době velice vážili oproti tomu, kdybych porovнала ty poslední léta před mým odchodem do důchodu.“ Paní Marie se prvořadě vyjádřila k rodičům velmi kladně. Následně však neopomenula zmínit, že v posledních letech její působnosti byl vztah k rodiči daleko horší.

Přípravy na hodiny

Opět jsem se nechtěla zapomenout zeptat na téma mě nyní velice blízké a to jsou přípravy na hodiny. Paní Marie se zmínila, že musela odevzdávat přípravy někdy i každý den. Umím si představit, jak to muselo být časově náročné. Sama odevzdávám přípravy 1x za týden a je to pro mě velice časově náročné. *„Ano museli jsme přímo každý den dělat písemné přípravy, dokonce i vedení školy chtělo, abychom předkládali každý den třeba ráno nebo jednou týdně, dvakrát týdně své přípravy na jednotlivé vyučovací hodiny. Bylo to časově náročné, protože příprava na vyučovací hodiny, pokud jsem jí dělala ještě písemně, trvala třeba i někdy hodinu nebo dvě hodiny na tu jednu vyučovací hodinu, to znamená, jestli jsem měla třeba úvazek 20 hodin, dalších 20 hodin byly přípravy. Nehledě k tomu, že se ještě museli třeba opravovat sešity, deníky a podobně.“* Čistě matematicky vzato je jisté, že profesní začátky byly pro paní Marii časově velice náročné, a že zasahovaly také do jejího osobního volna. Na toto konto paní Marie dodala, co všechno kromě tohoto ještě musela absolvovat.

Zásah do soukromí

„Určitě, osobního času velice málo, a navíc na nás vedení školy požadovalo, abychom vedly zájmové kroužky. Tehdy se ještě muselo pracovat, to byla pionýrská organizace, museli jsme pracovat jako vedoucí pionýrských oddílů nebo jsme vykonávali další činnosti pro místní národní výbor. Připravovali se relace, oslavy, básničky, nacvičovaly se pásma, písničky a podobně. Takže tedy časově náročné.“

6.3.3 Kariéra v průběhu let

Paní Marie si během své kariéry vyzkoušela učit na čtyřech školách. Dle svých slov měla ráda hlavně tyto předměty: *„Ráda jsem měla češtinu, matematiku, vlastivědu, nerada kreslení, nerada hudební výchovu, protože abych řekla pravdu, jsem nikdy moc kreslit ani moc zpívat neuměla.“* Myslím si, že je velmi důležité, aby si i učitel sám v sobě zhodnotil, co ho baví, nebo nebaví, co mu jde nebo jde méně. Může s tím pak daleko lépe pracovat a může spíše chápat děti, které mají podobný problém. Určitě si nemyslím, že by učitel musel všechny předměty ovládat perfektně. K českému jazyku má paní Marie úzký vztah, dokonce se zmínila i o tom, že nyní doučuje cizince češtinu.

Počty dětí se v průběhu let poměrně změnily. Z maxima 34 dětí, na které si paní Marie vzpomíná, se na konci kariéry maximum projevilo jako přibližně 22 dětí, což si myslím, že je obrovský posun k lepšímu. Vidím v tomto kroku více příležitostí k individuálnímu přístupu k dětem. *„Počty dětí se pohybovaly, z počátku to bylo těch 34, potom třeba ke konci před odchodem do důchodu byly třídy o 18, 20 žácích někdy i 22, to už bylo potom maximum.“*

Žáci

„K učitelům se chovali s veškerou úctou a vážností, nic si k učitelům nedovolovali. Pak až se situace hodně změnila těsně před mým odchodem do důchodu, kdy už i žáci na 1. stupni si dovolili prosazovat své názory.“ Je zjevné, že dříve byly nastaveny jiné mantinely a žáci si možná mnohé k učiteli nedovolili. Paní Marie však opět poukazuje na skutečnost, že před jejím odchodem do důchodu se situace výrazně zhoršila.

Povinné mimoškolní akce

I paní Marie si zavzpomínala na povinnosti plynoucí z politické situace tehdejšího Československa. *„Museli jsme nacvičovat pravidelně – byly to oslavy mezinárodního dne žen, učitelů nebo ty politické všechny možné svátky, takže vždycky se muselo nacvičovat se žáky k určitému politickému výročí, musel být nějaký zaměřený program.“*

Zároveň ale paní Marie reagovala na otázku: *„Je něco co byste mohla říci, že se vám osvědčilo během vaší kariéry?“* tímto způsobem: *„Osvědčilo se třeba i to, že jsme dělali akce navíc, to znamená, když jsme se účastnili třeba s dětmi různých soutěží nebo když se nacvičoval program, takže tím člověk i získával dost zkušeností v určitých oborech.“*

6.3.4 Vnímání profese na konci své profesní cesty

Na závěr jsem ještě uznala za vhodné se zeptat, zda se paní Marie skutečně pracovala celý život pouze ve školství. Zjistila jsem, že ano. Dokonce si ještě dodělala také 2. stupeň, kde se zaměřila na její oblíbený český jazyk.

Další studium

„Zaměstnání jsem nezměnila, pouze jsem ke konci, v průběhu praxe jsem dostudovala ještě 2. stupeň základní školy, tak proto jsem částečně později učila i na 2. stupni základní školy. Takže jste do důchodu odešla sama dobrovolně? Ano s tím, že jsem mezitím dostudovala obor Učitelství pro druhý stupeň.“

Opět do školství

„Myslím si, že bych se viděla asi zase znovu ve školství.“ Pravděpodobně jí učitelství jako takové zaujalo a dle svého názoru, by šla do školství znovu. *„Bylo velice zajímavé pracovat s dětmi.“*

Překvapivý obrat nastal, když jsem se zeptala, zda by ve školství něco změnila či udělala jinak. *„To bych musela změnit úplně všechno na celém školství.“* (smích) *„Nicméně, asi bych změnila to, aby byli velice kvalitně připravováni pedagogové na pedagogických školách. Aby se třeba i více účastnili hospitací, náslechlů, aby měli více hodin praxe, než nastoupí na své vlastní působiště.“*

6.3.5 Aktuální otázky českého školství

Inkluze

Paní Marie je z praxe již 15 let. Chtěla jsem se optat, zda má nějakou zkušenost s inkluzí, a jaký na ní má názor. „*Tedy vlastně žáci, kteří byli i z méně podnětného prostředí, kteří měli nějaké problémy, tak byli zařazováni na zvláštní školy, takže jsme s nimi do styku ani příliš nepřicházeli.*“ Zkušenost s inkluzí paní Marie nemá, protože v době jejího působení byli tito žáci zařazováni do zvláštních škol.

Nicméně se paní Marie zajímá o nynější dění v oblasti školství a mohla tak vyjádřit svůj názor na dnešní podobu inkluze. „*Záleží podle toho, o jaký handicap se jedná. Jestliže by to bylo dítě třeba jenom tělesně postižené, ale bez problému s výukou, myslím si, že patří do normální základní školy. Pokud by to byly opravdu děti handicapované, myslím tím jako rozumově nevyspělé, tak pro ty je určitě výhodnější nějaká škola pro ně.*“

Paní Marie také vyjádřila své stanovisko k asistentům pedagoga, kterých je dneska ve školách velké množství. „*Asistent zřejmě pomůže jenom dítěti, které bude třeba tělesně postižené, nebude se moci pohybovat, doprovodí ho na WC, vyndá mu věci z tašky, ale ne aby vyloženě všechnu práci dělal za žáka.*“

Badatelsky orientovaná výuka

Dalším tématem, které jsem v našem rozhovoru zmínila, byla badatelsky orientovaná výuka. K té se paní Marie staví velice kladně. „*Myslím, že je to docela zajímavá věc a dnešní doba to i vyžaduje, aby se děti samy zajímaly, aby samy přicházely s různými možnostmi, s různými nápady, s různými názory.*“

Experimentální výuka

V této souvislosti si paní učitelka vzpomněla na experimentální výuku v 70. letech.

„*Vzpomínám si na experimentální výuku v 70. letech, kdy se začínalo s prací s žáky ve skupinách, kdy se mohli žáci vzájemně radit, pomáhat si, snažili se sami řešit úkoly, které jim učitel, pedagog zadával.*“

To mě přimělo k otázce: A předtím nebyla nějaká ta **skupinová práce**? „*Předtím ani ne, předtím to bylo všechno klasicky, celá třída pracovala společně, široko frontální výuka. A s touto výukou se začínalo v rámci experimentu, myslím, že to bylo v 73., 75. roce.*“ Tato informace mě velmi překvapila. Nemyslela bych si, že se skupinovou prací začalo až v těchto letech. Myslela jsem si, že musela přirozeně být mnohem dříve. Na

druhou stranu je pravda, když si představím, jaký byl dříve velký počet žáků, že by to bylo asi velmi náročné na realizaci.

Informační technologie

Dalším trendem je dnes používání informačních technologií i mimo hodiny informatiky. Paní Marie je k tomuto staví opět velice kladně. *„Asi je to v pořádku, protože dnešní doba to i vyžaduje, aby se i veškerá technika, veškeré zařízení, aby se v dnešní době používalo.“* Musím říci, že jsem byla svědkem toho, jak prvotřídně umí paní Marie ve svých letech používat počítač. Myslím si, že to může být jeden z důvodů, proč by se těmto trendům nebránila.

Známkování vs. slovní hodnocení

K preferenci známkování či slovního hodnocení se paní Marie postavila spíše neutrálně. *„Nechala bych to na škole, ať si to zařídí a vyřídí, jakou formou chtějí, kde vyhovuje slovní hodnocení, nechť hodnotí slovně, kde vyhovuje klasické hodnocení, ať hodnotí klasicky.“* Vzápětí však dodala, že by byla spíše zřejmě pro klasické známkování. *„Já bych preferovala asi to klasické známkování a ostatní slovní hodnocení to může vždycky rodič s pedagogem kdykoli zkonzultovat.“*

Latinka x Comenia Script

U této otázky jsem dopředu nevěděla, zda bude paní učitelka nové písmo Comenia Script znát. Je však vidět, že jí aktuální dění zajímá, a proto s touto otázkou nebyl žádný problém. Paní Marie vyjádřila své preference k psaní latinkou. *„Já bych se držela asi zase klasického písma, jako bývalo dříve, protože pokud budou používat jiné metody, tak, že mohou používat počítač, internet, takže si myslím, že tu klasiku by měli žáci znát.“*

Domácí úkoly

Paní učitelka je jednoznačně pro dávání domácích úkolů. *„Zásadně dávat domácí úkoly, tak jak to bylo dříve. Myslím si, že těch úkolů zase není tolik, že by to bylo pro žáčka doma nezvladatelné.“*

Domácí vzdělávání

Dalším tématem, které mě zajímalo a na které jsem se zeptala, bylo domácí vzdělávání. „*Záleží na tom, v jakém prostředí by domácí vzdělávání probíhalo, jestliže jsou rodiče připraveni, jestliže jsou schopni své dítě doma vzdělávat. Myslím si, že to není od věci, a že je to docela dobrý nápad, ale pokud by to opravdu rodiče perfektně zvládali, a pokud by opravdu znali základy k jednotlivým předmětům, aby mohli by své dětičky doma vzdělávat.*“ Paní Marie se postavila k domácímu vzdělávání poměrně kladně, ale s podmínkou toho, že by rodiče sami perfektně zvládali učivo.

V tento moment jsem se k paní Marii obrátila s dotazem, zda si myslí, že by domácí vzdělávání mohlo mít nějaký vliv na děti, například ten, že by byly doma s rodiči a nedostaly by se do kolektivu. „*Určitě by to mělo vliv, protože by skutečně v kolektivu nebyly. Ale zase je takových možných dalších příležitostí, mají možnost navštěvovat různé zájmové kroužky, zájmové kurzy, volnočasové aktivity, takže do kolektivu by se stejně dostaly.*“ Paní Marie se domnívá, že děti se do kolektivu dostanou přirozeně i tak.

Školství tehdy a dnes

„*Rozdíl vidím v tom, že jsme museli dělat povinně každý den přípravy písemné, dnes slyším od mladých kolegů, že je dělat nemusí. Většinou záleží asi na řediteli školy, tady toto bylo velice náročné. Vidím hlavně asi ty časové rozdíly, byly jsme hodně zapojovány do té mimoškolní činnosti, museli jsme povinně každý pedagog vést nějaký zájmový kroužek, starat se o sběr ve škole, sběr papíru, kaštanů, nacvičování programů na různé ty politické schůze, akce (...), takže bylo hodně práce navíc, kterou jsme museli vykonávat. Dříve tedy časově náročné, na rozdíl, když vidím teď učitele, kteří si vychvalují, že nemusí tolik pracovat, že už třeba ve 12, v půl 1 končí a už nemusí mít ani odpolední vyučování ani další zájmovou činnost.*“ Z hlediska porovnání paní Marie hovoří o větším časovém vytížení oproti dnešku.

A v neposlední řadě jsem se dotkla také tématu se změnou režimu. Zajímalo mne, jestli i se změnou režimu vnímala paní Marie nějaké změny. Kladně hodnotí hlavně časové uvolnění.

Zásadní proměny ve školství se změnou režimu

„*Vnímala jsem, že se zkasila hodně kázeň u dětiček, ale žáci na prvním stupni, tam se to nedalo tak posoudit, to spíš z doslechu, když jsem pak učila na druhém stupni ZŠ, kde*

tedy žáci opravdu se změnou režimu začali být hodně vulgární a chovali se až nevhodně ke svým pedagogům.“

„Nemuseli jsme pak písemné přípravy dělat, nemuseli jsme pak tu zájmovou činnost tolik v takové míře se věnovat, to jisté míry to bylo takové uvolnění časové, nebylo třeba tolik plánování, tolik hodnocení písemných, takže přeci jenom jsme měli větší prostory pro výuku žáčků.“

V závěru jsem se zeptala, jestli by chtěla paní Marie ještě něco zmínit či vyzdvihnout. *„Kdybych měla jít asi znovu působit do školy, tak bych ráda působila, ale určitě už bych si zvolila takový nějaký svůj vlastní směr, kterým bych pokračovala dál.“*

Shrnutí

Paní Marie byla velice milá a inteligentní. Měla příjemné vystupování a vyjadřovala se velmi spisovně. Co se týče aktuálních otázek, paní Marie je pro známkování, také pro zachování latinky a pravidelné zadávání domácích úkolů. Do běžných tříd by zařazovala děti, které mají například nějaké tělesné postižení, ale pro děti s mentálním postižením by zvolila jiné školy, které by těmto dětem mohly daleko více pomoci. Domácí vzdělávání by viděla pouze tehdy, pokud by rodiče učivo perfektně zvládali.

6.4 Profesní dráha paní Dany

Paní Dana je bývalá učitelka 1. stupně s 35letou praxí ve věku 62 let. Studium tohoto oboru započala v roce 1975. Délka studia byla tehdy 4 roky. Od roku 1981 do roku 2016 paní Dana učila na 1. stupni základních škol. Nyní je paní Dana již 2 roky v penzi.

6.4.1 Cesta k profesi

Tradice v rodině

Na začátku našeho rozhovoru jsem se zajímala, co paní Danu vedlo k rozhodnutí jít studovat obor Učitelství pro 1. stupeň základních škol. „*Rodinná anamnéza. Maminka je učitelka, sestra je učitelka, švagr je učitel, švagrová. My bychom pokryli celé školství včetně mých dcer.*“ Paní Dana se zmínila, že měla vždy blízko k této profesi, protože, jak se zdá, tato profese má v její rodině významné zastoupení.

„*Já mám obor národní škola se zaměřením na tělocvik.*“ Paní Dana se konkrétně ve svém oboru zaměřovala na tělesnou výchovu. Toto zaměření si musela zvolit již během přihlašování se na národní školu.

Přijímací zkoušky

U přijímacích zkoušek musela však kromě tělocviku absolvovat i další výchovy. „*Na výtvarce jsme kreslili, hudebku si nepamatuji, víceméně se všechny výchovy v těch přijímačkách objevily. Nevím, jestli tam byla pracovní výchova, to už si nepamatuji, ale hudební výchovy, výtvarná výchova a tělocvik určitě.*“

6.4.2 Profesní začátky

Paní Dana po vysoké škole šla na mateřskou dovolenou, na které byla rok a půl. Následně šla na klasickou školu. Během svého působení se však dostala i na malotřídní školu. Nakonec však zůstala na klasické škole v jedné vesnici, v okrese Český Krumlov.

Zeptala jsem se paní Dany na otázku, u které jsem vždycky zvědavá na odpověď, a to je, zda si myslí, že jí vysoká škola dobře připravila na její budoucí profesi.

Vysokoškolská příprava

„*Vysoká škola vás připraví teoreticky a spoustu věcí pochopíte, až když spadnete do praxe. Protože celých 40 let musím říct, že jsem se pořád učila, ať už od starších*

kolegyň, nebo nebyl pro mě problém přebírat některé věci od mladých kolegyň, protože měly třeba jiné nápady. Od kohokoliv, co jsem mohla, jsem pochytila a použila.“

„Po té vysoké to určitě není jednoduché. Měla jsem pocit, že se musí děti naučit všechno a ono to nejde, to mě ničilo, protože jsem si myslela, že musím všechny děti všechno naučit a ono to tak nefunguje.“ Na tento výrok mohu reagovat tím, že i mě toto na začátku mé kolegy říkaly, že nejde naučit všechny všechno. Myslím, že s tímto se potýká spousta učitelů začátečníků, neboť si myslím, že pocít'ují jistou zodpovědnost za nově svěřené děti, a jakmile některé dítě opakovaně látce nerozumí, berou to jako své selhání. Ne vždy však toto musí být chyba učitele.

Vztah s kolegy

S kolegy měla paní Dana různé zkušenosti. *„Na té první škole to bylo takové anonymní, ale když jsem přišla potom sem, chodily sem moje dvě dcery, kolegyně jsem znala, protože jsme se znali z okolí. A musím říct, že tady byly skvělé kantorky, obzvlášť na národce, takže tam jsem měla podporu teda velikou, tam jsem mohla za kýmkoli přijít.“*

Vedení nejspíš v začátcích paní Dany až tak velkou roli nehrálo. *„Jako tenkrát byl uvádějící učitel a ten mě měl na starosti a tím to haslo, vedení si kontrolovalo, jestli to funguje, chodilo na hospitace, takže přehled měli, ale jako víceméně ten kontakt byl především s uvádějící učitelkou.“*

Přípravy na hodiny

Další téma, které mě vzhledem k mé aktuální pozici ve školství velmi zajímalo, jsou přípravy na hodiny. Zajímala jsem se o to, zda je paní Dana musela odevzdávat, protože já sama je musím první rok odevzdávat. Následně mne zajímalo, kolik času jí přípravy zabraly a jestli to mělo nějaký dopad na její osobní život. *„Jestli si to dobře pamatuju, pokud hospitace byla v pořádku, tak to po vás nikdo nechtěl, ale pokud hospitace nebyla v pořádku a něco se tam nelíbilo, pak se ředitel ptal na přípravy, jak si člověk dělá přípravy. Nemusela jsme je odevzdávat, ale dělala jsem je, aspoň takovou kostru, jak asi zhruba, co si představuju, měla jsem stránky v učebnici, to jsem si prostudovala a tak nějak jsem orientačně věděla, co chci dělat. Dále paní Dana poznamenala, že si vždy připravovala pro jistotu raději více materiálů. Vždycky jsem si připravila víc práce, protože nikdy nevíte, jak vám ty děti budou reagovat. Někdy si myslíte, že ta hodina bude perfektní a ona se posune úplně někam jinam, nepovede se, nebo naopak si myslíte, že to to bude těžké, ale pro děti to není problém a oni to zvládnou levou zadní.“*

Z hlediska časové náročnosti paní Dana říkala, že jí přípravy moc času nezabraly. Na co si však vzpomněla, bylo, když dostala ve svých 40 letech poprvé první třídu. Nezapomněla však opomenout, že dřívější paní ředitelka měla organizaci zvládnutou perfektně, neboť k sobě dostala starší zkušenější kolegyni. *„Já poprvé, když jsem byla v první třídě, to jsem byla poprvé ve 40 letech. Paní ředitelka mi tenkrát řekla: „Tak teď už nevykličkuješ, teď už půjdeš.“ Zároveň také poznamenala, že paní ředitelka to měla skutečně dobře promyšlené. „Ale ona to dělala úžasným způsobem, že vždycky k začínajícímu učiteli v první třídě dala praktika, starého zkušeného kolegu. A první tři měsíce jsem poctivě dělala s paní kolegyní přípravy a měli jsme to během hodiny a půl hotové. Vždycky jsem šla po vyučování za ní, udělali jsme přípravy na další den. A opravdu poctivě ty 3 měsíce. Pak už člověk najel na nějaký ten systém a pak už jsem chodila si konzultovat jednou dvakrát za týden, jestli jsem v obraze, nebo se případně zeptat metodicky, jak by se to dalo udělat co nejlíp, co nejpříjemněji pro děti.“*

Dále jsme se přesunuly k tématu žáci. Zeptala jsem se na počty žáků a také na kázeň.

Žáci

„Mně se nepovedlo za celý život mít méně, jak 25 dětí. Když jsem začínala, tak běžně byl počet kolem 25 až 30 dětí.“ Paní Dana opět zmínila paní ředitelku, u které ocenila, že měla dobře promyšlené i to, že žáky z první třídy rozdělila tak, že paní Dana měla 16 žáků a kolegyně 15 žáků. Nicméně se paní Daně přihodilo, že kolegyně měla úraz a musela tehdy učit 31 prvňáčků.

Kázeň

„Já jsem neměla problémy s kázní nikdy. Když se kohokoli tady zeptáte, tak vám řeknou, že jsem přísná, ale nikdy nikdo neřekl, že bych nebyla spravedlivá. Já jsem trvala na tom, že musí být mantinely, pravidla, a pokud děti fungovaly podle pravidel, tak jak jsme si to nastavili, tak nebyl žádný problém. Já udělala pro ně první poslední, pokud se ke oni mně chovali slušně.“ Paní Dana podotkla, že byla vnímána většinou jako přísná učitelka, ale že byla vždy ke všem spravedlivá. Jako jednu z nejdůležitějších vlastností učitele paní Dana shledává čitelnost. Dále upozorňuje na důležitost nastavení pravidel a dodržení svého slova.

Čitelnost

„A vždycky jsem měla tu představu, že já jako učitel musím pro ty děti být čitelná. Oni musí vědět, co od nich chci. Strávila jsem pár let i na druhém stupni a tam jsem také neměla problém. Já mám trošku takové armádní manýry, to je pravda.“ (smích). Paní Dana dodala, že nemůže říct, že by se s ní děti nevyřádily. Že si třeba zatancovaly, zazpívaly, a pak se vrátily zpátky do lavic a byly spokojeni.

„Do teďka stačí, když přijdu do třídy, postavím se do dveří a za chvíli je ticho. Pokud opravdu ty mantinely nastavíte, řeknete: „Já si to představuju takhle a bude to takhle fungovat, a oni to přijmou.“

Rady pro začínajícího učitele

„A pokud řeknete při tělocviku, pokud se nebude chovat k sobě slušně, tak odcházíme z tělocvičny, tak to ale musíte dodržet. Musíte být důsledná. Jakmile něco řeknete, musí to platit. Paní Dana mi řekla, že důslednost nevidí občas ani u svých kolegyní. „Já jim povídám: „To je houby platný, pak si s tebou budou děti dělat, co chtěj, protože si řeknou, ona to stejně nedodrží.“ „Třeba jsem řekla: „Budeme chodit přes celou školu do tělocvičny potichu, pokud nebudete chodit potichu, odcházíte zpátky do třídy.“, udělala jsem to a měla jsem půl roku pokoj, protože věděli, co řeknu, to platí. Děti jsou suprový, ale musí mít mantinely.“

Zkušenosti s rodiči

„Nemůžu si stěžovat, až v poslední první třídě, tam jsem měla dvě maminky, s těma to nebylo teda jednoduché, jinak jsem neměla problém s rodiči. Oni zase věděli, co já po nich chci, jak si to představuju a já jsem byla schopná kdykoli rodičům vyjít vstříc, pokud oni potřebovali něco ode mě.“ Paní Dana mi také řekla, že zásadně rodičům nedávala svůj mobilní telefon. *„Zásadně jsem nedávala svůj mobil a kontakt jsem vyžadovala osobní. Nemám ráda konverzaci přes telefon nebo emaily, jediné osobní kontakt, ale musí tam být nějaká určitá úroveň chování.“* Jak je vidět, paní Dana si umí udržet pořádek i mezi rodiči. *„Jako aby si na mě někdo dovolil pokřikovat nebo prostě zvyšovat na mě hlas, to v žádném případě nedovolím. Zkusila to jedna maminka do telefonu, já jsem řekla: „Nezlobte se, s vámi už budu jednat pouze v přítomnosti třetí osoby, na shledanou“, položila jsem telefon a taky jsem to dodržela. Protože ta maminka si vymýšlela, nemluvila úplně pravdu a já jsem řekla, to mi nestojí za to, aby mě pak někdo osočoval.“*

6.4.3 Kariéra v průběhu let

Jelikož jsem věděla, že paní Dana učila i v době minulého režimu, zajímalo mne, zda to na ní kladlo nějaké nároky. Paní Dana se zmínila, že především ve škole jde o osobnost ředitele, jak umí školu vést, ať je to za jakéhokoli režimu.

Minulý režim

„No musím říct, že jsme byli zataženější, opravdu prostě tam nebyl prostor pro nějaké klíčování, pro nějaké vymýšlení si. Měla jsem vždycky velice přísného ředitele. Mělo to něco do sebe, protože jsme měli v sobě určitou pokoru, respekt, mělo to své pro a proti, ale ono je to úplně jedno v jakém jste režimu, to záleží na osobnosti toho ředitele. Pokud ten ředitel je důsledný, má daná pravidla, má jasnou představu o tom, jak tu školu vede a ty učitele vědí, co po nich chce, tak to funguje úžasně, ale žádný ředitel není dokonalý.“ Nakonec si paní Dana vzpomněla na akce, které dříve vzhledem k režimu musela absolvovat

Mimoškolní akce

„Museli jsme chodit na IVP (ideologické vzdělávání pracujících), povinně se chodilo na brambory, na různé brigády a podobně.“ Jsou samozřejmě akce pro děti, na kterých se předpokládá má účast. Na rozdíl však od paní Dany nemusím chodit povinně na něco, co se děti v podstatě ani moc netýká.

V našem rozhovoru jsme se dále přesunuly zpět do školy. Paní Dana mi řekla, co se jí ve škole osvědčilo, a konkrétně mi nastínila situaci, jak byla zvyklá problémy ve třídě řešit.

Osvědčilo se

„Co se mi osvědčilo na té práci? Pravidla a důslednost. Mít svoje pravidla, aby ty děti věděly, na čem jsou, jak to funguje. Vždycky jsem si snažila si vybudovat důvěru. Aby věděli, že jsem spravedlivá.“

Snaha o důvěru k učitelům

„Vždycky jsem říkala, pokud něco nevíte, zvedněte ruku a zeptejte se, ptejte se, vždycky se ptejte. Bohužel potom se to třeba neosvědčilo na druhém stupni, protože někteří kolegové toto neuznávali a mě to strašně mrzelo, protože já jsem se v nich snažila

vybudovat důvěru k učiteli, když teda něco nevím, tak se zeptám. Ale nesmíte dovolit, aby to bylo tak, že se budou ptát moc.“

Konkrétní řešení dané situace

„Vždycky jsem řekla: „Řekni mi, co sis doma zkoušel a čemu konkrétně nerozumíš.“ A najednou bylo po vyptávání. Nebo jsem řekla rodičům: „Pokud si s něčím nevíte rady, napište do notýsku: Paní učitelko, vysvětlit to a to, já nejsem schopná.“ Oni ne, že by to nebyli schopní vysvětlit, ale nedovedou to vysvětlit metodicky. Já jsem říkala: „Od toho jsem tu já, pokud něco neví.“ Ale na začátku hodiny. Ne že, se mi přihlásí uprostřed hodiny. Já to vysvětlím na začátku hodiny, pomůžu všem. Zeptám se: „ Rozumíte?“. Nebyl pro mě problém to třeba vysvětlovat celý týden, pokud to bylo něco těžšího a měli někteří pomalejší problém s tím pochopit, nebyl to pro mě problém. Strávím na tom 4 minuty a je to dobré pro všechny.“ Je zřejmé, že paní Dana měla ve třídě skutečně autoritu a neměla moc kázeňských problémů. Líbí se mi, že byla spravedlivá a brala všechny děti stejným metrem. Svědčí o tom i fakt, že do praktické školy doporučila i svou neteř, což rozeberu dále v kapitole Aktuální otázky českého školství.

6.4.4 Vnímání profese na konci své profesní cesty

Lze soudit, že paní Dana byla ve školství až na některé věci velmi spokojená. Na mou otázku, zda by šla opět do školství, kdyby se mohla znovu rozhodnout, mi odpověděla jednoznačně, že by určitě šla do školství znovu.

Je vidět, že paní Dana má svá rozhodnutí promyšlená a stojí si za svým slovem. Zeptala jsem se totiž, jestli by něco změnila či udělala jinak. Spontánně řekla, že ne.

6.4.5 Aktuální otázky českého školství

V této kapitole mě zajímá názor paní Dany na několik aktuálních otázek, které vnímám jako věcné, co se dnešního školství týče. Zajímá mě, zda měla paní Dana s těmito tématy zkušenost a jaký k nim zaujímá postoj.

Inkluze

„Ano setkala jsem se s ní, měla jsem tam dva chlapce, kteří pokračují teď dál. Toho jednoho jsem poslala do základní školy praktické. Myslím si, že inkluze by měla být odsud posud. Jsou děti, kterým daleko víc prospěje základní škola praktická, protože na té základní škole tyto děti nikdy nebudou úspěšní, kdežto na té základní škole praktické

budou. Zvýší se jim tam sebevědomí, budou dostávat i hezké známky. Paní Dana upozornila na to, že ne všem dětem může inkluze pomoci, ba naopak. Zároveň také dodala, kolik dětí během své kariéry poslala do praktické školy a proč. Je to asi tak 6 dětí, které jsem za svou kariéru poslala do základní praktické školy a musím říct, že všichni rodiče jsou mi dodneška vděční. Mám s nimi kontakt, jsou to tady i děti místní. Dokonce vlastní neteř jsem tam poslala, protože to prostě bylo nutné a u těchto dětí bych nedoporučovala inkluzi, protože ta základní škola praktická je suprová v tomto. Paní Dana má ve svém příbuzenstvu zkušenost s praktickou školou, a hodnotí ji jako dobrou volbu, především kvůli motivaci dětí, které zažijí úspěch, dostávají jedničky, a mnohdy se oproti klasické základní škole rozsvítí. Dle paní Dany by byla věčná škoda tyto školy rušit. Také dodala, že ponižující názvy už zmizely. „Už to také není zvláštní škola, ale základní škola praktická. Už to není ten ponižující název, který deptal i rodiče. Těžko se s tím každý rodič vyrovnával. Když z toho byli rodiče třeba smutní, tak jsem jim říkala: „Musíte mít své dítě rádo takové, jaké je a ne takové, jak byste si představovali, a dát mu všechno, to co potřebuje, aby to bylo pro něj nejlepší, ne pro vás. Co si lidé budou myslet, je úplně fuk, ale vy musíte hledět na to, co potřebuje ten váš syn nebo vaše holčička.“

Paní Dana si stojí si pevně za svými názory, a je zřejmé, že se vždy snažila vyhodnotit situaci tak, aby to bylo pro dítě nejlepší. O tom, že všechny měří stejným metrem, svědčí zmiňovaná neteř, kterou také poslala do praktické školy, z čehož se dá usuzovat, že chtěla pro svou neteř jen to nejlepší. Při zamyšlení nad inkluzí si paní Dana dokonce vzpomněla, že nějaký čas učila na základní praktické škole.

Základní škola praktická

„Vlastně, já jsem byla asi rok na základní škole praktické, a tam jsem učila tělocvik, a některé ty děti tam byly úplně úžasné. Zaslouží si tu péči a zaslouží si tu pozornost, a aby odcházely z té školy taky trochu jako sebevědomí lidé a ne jako outsideři, jako vyjdou ze základky.“ Paní Dana si je vědoma, že každá porucha je jiná, a podle ní by se mělo jasně určit, které poruchy jsou na inkluzi, a které ne.

Základní škola vs. základní škola praktická

„Například naposledy jsem měla chlapce, který vůbec není hloupý, ale jsou tam takové vady, které časem on může nějakým způsobem zvládnout, není to na základní školu praktickou, ale je to na tu inkluzi. Ono by se mělo opravdu důsledně rozlišovat, jaké ty

poruchy jsou na tu inkluzi, a pokud je tam nízký intelekt, tak ta inkluze si myslím je zbytečná. Tam má cenu, ta základní škola praktická.,,

Známkování vs. slovní hodnocení

„Zažila jsem obojí. Já jsem pro známkování. Já jsem měla vždycky tolik známek, že nějaká horší známka se tam ztratila. Jednak děti jsou soutěživí, a za druhé i rodiče věděli, tak tady má trojku, tady něco není dobře, asi bychom měli přidat. Já si myslím, že to známkování nijak dětem neubližuje, alespoň jsem se s tím nesetkala. Na druhou stranu, když byly některé děti průměrné, tak jsem se taky občas snažila tomu pomoc, že dostanou něco snazšího.“ Co se týče hodnocení, je paní Dana jednoznačně pro známkování.

Skupinová práce

Ke skupinové práci se paní Dana neotáčí zády, ale využívá ji tehdy, když má s dětmi probrané učivo. *„Využívala jsem to tak nějak přiměřeně, až když jsme měli probrané učivo a když jsme ho procvičovali, tak tam jsem potom dala skupinovou práci.“* Zároveň je zřejmé, že i ve skupinové práci se snaží paní Dana o zapojení všech dětí a o to, aby práce ve skupinkách byla co nejvíce vyrovnaná. *„Když bylo třeba ve skupině 5 dětí, tak jsem dala 5 úkolů a každý se musel zapojit písemně, aby se tam někdo nevezl.“*

Nejdřív práce potom zábava

„Já jsem ten typ třeba naše poslední vedení náš pan ředitel, hodně rád různé hry při hodiny a takovéto, jenže na národce si nemůžete pořád hrát, tam je třeba pracovat a ten dril je tam prostě nutný. Bez toho drilu to nejde, bez drilu nenaučíte násobilku, bez drilu nenaučíte vyjmenovaná slova a až když to člověk do nich dostane, tak si s nimi může hrát. To není problém, já si umím s dětmi hrát, ale až když jsme si to mohli dovolit.“

IT mimo hodiny informatiky

Co se týče informačních technologií, jmenovala paní Dana interaktivní tabuli. Češtinu a matematiku by na ní úplně nestavěla, ale třeba na přírodovědu se jí zdá jako dobrá pomůcka. *„Interaktivní tabuli jsem používala v poslední době střídavě, protože si nemyslím, že je to spasitelné. Je to fajn třeba na přírodovědné předměty nebo třeba na hudební nauku, na vlastivědu a přírodovědu je to úplně super, ale stavět na tom matematiku a češtinu, to bych neviděla.“*

Další na co jsem se paní Dany poptala, bych její názor na to, zda preferuje psaní latinkou nebo písmem Comenia Script. Zde se paní Dana vyjádřila naprosto jednoznačně.

Latinka vs. Comenia Script

„Já jsem Comenia Script viděla, ale nelíbí se mi. Byla bych jasně pro latinku.“

„Pokud přišla třeba nějaká nová metoda, tak já jsem si z každé metody vzala, co se mi hodilo.“

Domácí úkoly

Když jsme se během našeho rozhovoru dostali na téma domácích úkolů, byla jsem velmi překvapená. Paní Dana dávala úkoly hodně, i když pouze krátké. Já osobně úkoly na víkend nedávám, takže v tomto ohledu jsem jiného názoru. Dále se paní Dana vyjádřila k písemkám, které psaly děti také velmi často. Souhlasím s tím, že když mají děti hodně známek, jedna špatná se mezi nimi ztratí. Je také určitě pravda, že děti tímto způsobem budou mít hodně natrénováno a určitě budou odcházet z prvního stupně jako velmi připravené. Já vzhledem k tomu, že začínám, jsem nedospěla k tomu, abych s dětmi tak často psala. *„Domácí úkoly každý den určitě, a ne jeden denně. Dávala jsem úkoly i na víkend. Ale byly to třeba krátké úkoly. Například když bylo v učebnici cvičení na 4 řádky, tak domácí úkol by 2. Taky kdo to má opravovat, když je to dlouhé. Já jsem v těch domácích úkolech viděla především to, že rodiče se musí aspoň podívat, co ty děti dělají. To pro mě bylo prvořadé, protože spousta rodičů, když už teda ten úkol podepisuju, tak se na něj musím alespoň kouknout, a vidí, co ty děti dělají, co probírají, aby se o to aspoň zajímali, aby projeвили nějaký zájem o to, co ty děti dělají. Na druhou stranu asi 90 procent rodičů si s dětmi nesesedne, s dětmi se neučí, takže jsem je tímto způsobem přinutila, aby něco s tím dítětem aspoň něco dělali.“*

Písemky

„Je pravda, že moje děti denně psaly. Jeden týden měly 3x týdně diktát a 2x týdně školní cvičení a další týden to bylo obráceně. Takže jeden den nesly na opravu domů diktát a jeden den školní cvičení. Rodiče to podepsali, udělali jednoduchou opravu. Když našli chybu ve slově, to slovo napsali správně. Žádné odůvodňování. Já jsem si z toho vybrala ty nejčastější chyby a dětem jsem to vysvětlila znova.“ Paní Dana si stojí za svými

názory a neváhá svůj názor narovinu říct rodiči, nedělá si hlavu s tím, co si rodiče mohou myslet, jedná podle svého přesvědčení.

Zkušenost s rodičem

„Jeden tatínek mi při rodičovské schůzce řekl: „Já jsem ale podnikatel, já nemám čas.“ Já povídám: „To mi neříkejte ani v legraci, to dítě je to nejcennější, co máte a je to vaše věc a vaše povinnost si na něj udělat čas. Nikoho nezajímá, že jste podnikatel, to mi neříkejte ani v legraci.“ Tak na mě chvíli tatínek koukal, a pak už chodila jenom maminka. Opět jasný důkaz, že paní Dana se skutečně ničeho nezalekne.

Domácí vzdělávání

Domácí vzdělávání paní Dana přijímá jako možné, v nezbytných případech, v ostatních případech se přiklání k tomu, aby byly děti v kolektivu. *„Já to domácí vzdělávání beru v případě, že to dítě je dlouhodobě nemocné, tak si myslím, že je to v pořádku, ale jinak si myslím, že by děti měli chodit do školy. Ten dětský kolektiv je neskutečně dravý, to je taková malá smečka a jsou dost tvrdí. A dítě, které přijde z domácího vyučování, tak musí to být pro to dítě strašně těžké.“*

Zkušenost s domácím vzděláváním

„Měla jsem dítě s domácím vzděláváním. Pro učitele to není žádný problém. Oni chodí na konzultace, pak přezkoušíte. Ale já bych to jako máma nikdy neudělala, protože si myslím, že to dítě ten kolektiv potřebuje.“

Na závěr jsem se rozhodla zjistit názor na vzdělávání v době působení paní Dany a vzdělávání dnes. Paní Dana se vyjádřila k tomu, co by případně změnila, co bylo lepší či horší.

Závěrem – školství dříve a dnes

Nejednotnost škol

„Já mám výhrady ve školství k výchovně vzdělávacímu plánu, protože si myslím, že každá škola je každá pes jiná ves a to se mi nelíbí. Co jsem oceňovala na minulém režimu, byly jednotné učebnice, jednotná koncepce pro všechny státní školy a tak by to mělo být. Když se dítě přestěhuje, tak není zdivočelé z toho, že oni tady měli němčinu, ale tady mají jenom angličtinu. Každá škola si to dělá jinak a myslím si, že to není

v pořádku. Státní školství by mělo být jednotné, mít hranice, mantinely, pravidla. Takže kdybych něco mohla změnit, změnila bych určitě toto.“

Uvádějící učitel k začátečníkovi

„A pak by mělo být jasně dáno, že začínající učitel musí mít svého uvádějícího učitele, který za to bude taky náležitě ohodnocen, protože je to práce navíc.“

Zjednodušení administrativy

„Učitelé se teď hrozně utápí v různých papírech, myslím si, že toto by chtělo zjednodušit. Učitelé by měli učit a ne dělat jenom papíry, papíry a papíry. Myslím si, že těch papírů je strašně moc a dochází pak síly na tu práci. Tohle bych omezila. Stačí třídní kniha, co se tam musí zapisovat, to bohatě stačí, a další a další věci. Ono to nese s sebou, když jsou děti handicapovaní nebo nějakým způsobem nebo ta inkluze, to je šílené papírování, a pokud nemáte výchovného poradce, který vám poradí, tak je to pro toho učitele strašně náročné.“

Shrnutí

Paní Dana na mě působila jako učitelka, která si uměla vybudovat kázeň u dětí. Paní Dana byla velice důsledná, a vždy se snažila o to být spravedlivá. Problémy řešila hned. Co se týče aktuálních otázek, tak by se podle paní Dany mělo jasně určit, které poruchy ještě jsou na inkluzi, a které ne. Paní Dana by upřednostňovala známkování a preferuje jednoznačně latinku. Domácí úkoly dávala paní Dana každý den včetně víkendu. Písemné testy psala s dětmi také velmi často, protože chtěla, aby to měly skutečně procvičené. Kdyby paní Dana mohla, sjednotila by české školství, přiřadila by uvádějícího učitele k začínajícímu učiteli a zjednodušila by administrativu. Zajímavostí je, že učitelství je v rodině paní Dany takřka tradicí.

6.5 Profesní dráha paní Ludmily

Paní Ludmila je bývalá učitelka 1. stupně s 38 letou praxí ve věku 61 let. Studium tohoto oboru započala v roce 1976. Délka studia byla tehdy 4 roky. Od roku 1980 do roku 2018 paní Ludmila učila na 1. stupni základní školy. V penzi je nyní čerstvě a to 2 měsíce.

6.5.1 Cesta k profesi

Stejně jako u ostatních účastníků rozhovorů mě velice zajímal prvopočátek cesty k učitelství. Dotazovala jsem se tedy, co vedlo paní Ludmilu k tomu, že se rozhodla jít učitelství vůbec studovat. *„Já jsem měla hrozně ráda malé děti, na vesnici jsem chovala různě v rodinách děti a jezdila jsem s nimi s kočárkem. Hrála jsem si s nimi, to mě bavilo.“*

Původní záměr

Paní Ludmila se vyjádřila k tomu, že prvotně chtěla studovat 2. stupeň - obor ruština a tělesná výchova, ale že se bohužel kvůli omezené kapacitě na obor nedostala. *„Já jsem tedy dělala zkoušky na 2. stupeň, dělala jsem zkoušky na ruštinu, tělocvik, tam jsem se ale nedostala pro velký zájem, takže jsem dělala ještě doplňující zkoušky, jako byl tělocvik a výtvarná výchova, a tam jsem se dostala na učitelství 1. stupně a dneska toho vůbec nelituju.“* S odstupem času tohoto rozhodnutí vůbec nelituje, což také dokládá skutečnost, že učila na 1. stupni 38 let. Paní Ludmila dodala, co všechno musela u přijímacích zkoušek potvrdit.

Přijímací zkoušky

„Musela jsem jít na přijímačky, u těch přijímaček jsem musela potvrdit, že jsem se účastnila pionýrských táborů, vedení v pionýrských táborech a potom jsem tam měla praxi třeba v MŠ nebo na základních školách, myšleno jako náslechy.“

Tato informace mě velice překvapila. Zatím žádná z mých účastnic výzkumu doložit tato potvrzení nemusela. Je tedy zřejmé, že podmínky přijetí se různily typem fakulty i rokem nástupu na tento obor.

Paní Ludmila dále popisuje, jak se dostala k oboru národní škola – základy průmyslové výroby.

Studium

„Tenkrát to bylo na 4 roky, a po druhém ročníku jsme udělali specializaci, takže jsem napřed byla jen národní škola a pak jsem byla národní škola – základy průmyslové výroby. To byl pak můj obor. Takže jsem potom dělala pozemky, ruční práce, pracovní výchovu a podobně.“ Zajímala jsem se, z jakých oborů měla paní Ludmila na výběr.

„My jsme si mohli vybrat po 2. ročníku tělocvik, hudebku, výtvarku a pracovní výchovu.“ Na rozdíl ode mě se obor paní Ludmily zaměřil více na konkrétní předměty, v tomto případě na pracovní činnosti a podobně. Já osobně jsem již žádné zaměření neměla a můj obor se jmenuje všeobecně Učitelství pro 1. stupeň ZŠ.

6.5.2 Profesní začátky

Paní Ludmila byla celou svou kariéru na jedné škole, konkrétně se jednalo o malotřídní školu. Ihned po nástupu do školy tedy vyučovala dva ročníky najednou, stejně jako nyní já sama. *„My jsme byli v podstatě dva. Já a pan ředitel. Potom tu byla ještě družinářka a uklízečka. Se vším jsem se tedy obracela na pana ředitele.“* Paní Ludmile nezbývalo nic jiného, než se kdykoli obrátit na pana ředitele, protože nikoho jiného na škole neměla. Spolupráci s ním zhodnotila jako velmi dobrou.

Dále upozornila na přípravy, které zpočátku dělala do noci.

Přípravy na hodiny

„Přípravy jsem dělala doma do noci, protože se ty dva ročníky musely nějak skloubit. Čtvrtá třída musela mít samostatnou práci, aby tam nebyly prostoje, takže jsem pořád musela, a měla jsem to napsané na papíře – druhý a čtvrtý ročník. Pan ředitel učil první a třetí ročník.“

„Měla jsem manžela, který zatím studoval taky pedagogickou fakultu, ale ten měl 6-12. ročník. Ten už to měl na 5 let, takže jsme bydleli u rodičů, já byla v jedné místnosti, kde jsem taky třeba do 12hodin dělala přípravu.“ Je zřejmé, že její profesní začátky nebyly jednoduché, a že se podepisovaly také na soukromém životě. Protože mě tato tematika zajímá, chtěla jsem zjistit, kolik času taková příprava na jednu vyučovací jednotku mohla zabrat. *„Můžu říct, že třeba v 8 hodin jsem si na to sedla, a třeba v těch půl 12 jsem teprve měla ty 4 hodiny nebo 5 hodin, co jsem tady měla, skrze hotové. Dělala jsem to tak každý den.“*

Téměř 4 hodiny každý den dělala paní Ludmila přípravy na další den. Umím si představit, jak moc vyčerpávající tyto začátky byly, a jak moc mohla tato práce zasahovat do soukromí paní učitelky.

„(...)pochopitelně jsem toho měla víc, než jsem stihla, ale radši jsem si říkala víc než má. Co bych tu s nimi potom dělala, když jsem tady měla ty dva ročníky. Vždycky jsem měla radši dopředu víc uděláno, a pak jsem to použila třeba druhý den. Je vidět, že paní Ludmila brala svou práci velmi svědomitě a zodpovědně. Nic neponechala náhodě a byla vždy připravená.

Nemohla jsem se nezeptat, zda se také třeba někdy stalo, že měla mezi hodinami nějaké větší prostoje. Ptám se na to ze své pozice, protože se mi to stalo, a neměla jsem z toho dobrý pocit. *„Určitě se stane, protože někdy ty děti třeba hůř chápou, takže se u toho musí člověk zastavit, musí jim to vysvětlit, dokud to ty děti nepochopí, protože když to nebudou chápat, tak nemůžou potom dělat samostatnou práci. Musí se tam zastavit a vymyslet něco nebo mít v zásobě něco pro ten druhý ročník, co tam je, aby ty se tam nenudili a neseseděli, protože jsem potřebovala třeba něco dovysvětlit té čtvrté třídě.“* Rozdíl mezi hodinou naplánovanou a zrealizovanou může být mnohdy diametrálně odlišný. Přes veškerou snahu je třeba si říci, že učitel musí být schopen reagovat na aktuální situaci ve třídě, a učinit tak na úkor svých plánů.

Žáci

Paní Ludmila pamatuje, že největší počet dětí, který měla, byl 30 dětí. Při větším počtu dětí museli posílat čtvrtou třídu z organizačních důvodů do jejich spádové školy, protože by se nemohli do školy vejít. Situace trvala asi 3 roky. Zhruba od roku 1960 byl na škole i 5. ročník, a zůstalo to tak doposud. Od té doby už nebyl tak velký počet dětí. *„Mám dojem, že od roku 96 do konce tady byl už i pátý ročník, do té doby byla 1.- 4. třída, a od toho roku 1960 tu byla i pátá třída a ta je tady do dneška. On už potom nebyl takový velký počet dětí, tohle byl takový boom toho rození dětí, že se prostě ty třídy naplnily natolik, že nemohly být pohromadě dva ročníky.“*

Kázeň dětí paní Ludmila shledává stále stejnou. Odkazuje však na to, že v dnešní době rodiče dětem škodí hlavně tím, že jim nenechávají samostatnost. *„Já si myslím, že jsou děti pořád stejné. Oni si dovolí hodně, tenkrát si dovolili taky, ale nebylo to asi tolik vidět. Dneska se řeší každá hloupost, co se stane, nebo malinkatý prohřešek, tak hned se to řeší a hned jsou rodiče ve škole. Dřív si to třeba tady vyřídil učitel nebo pan ředitel,*

když tady byl. Ten si to vyřídil vždycky a byl klid ve škole. Takhle když potom s každou maličkostí přijde ráno maminka a tatínek a omlouvají dítě, nenechávají dětem žádnou samostatnost, a ty děti toho potom zneužívají.“

Vztah s rodiči

Zatímco vztah s rodiči hodnotí velice odlišně. Z vlastní zkušenosti s tímto výrokem naprosto souhlasím. „*Mně se zdá, že tenkrát byl lepší, než je teď. Teď ty rodiče mi tak připadalo, že se víc o ty své děti berou, ty děti pro ně všechno dělají špatně, a chybu dělá učitel. Dřív to bylo obráceně, co učitel řekl, tak to bylo. A naopak ještě třeba když potom jsme tady měli jednání s těmi rodiči, tak říkali: Vidiš to, já ti to doma taky říkám, ty nechceš poslouchat. Spíš nás jako podporovali. Teď myslím, že tu naši práci spíše shazují.“*

6.5.3 Kariéra v průběhu let

Paní učitelka se zmínila, že se jí těžko vyučovaly naukové předměty, protože si k nim musela neustále vyhledávat nové informace. Také uvedla, že se v nich, dle jejího názoru, těžko zadává samostatná práce. „*Ráda jsem měla češtinu, matematiku. Hůř se mi vyučovaly ty naukové předměty jako vlastivěda a přírodověda, protože na to si člověk musí pořád vyhledávat nové informace. Taky tam nejde moc dát samostatná práce, z té matematiky, češtiny jo. Měla jsem ráda, výtvarnou výchovu, pracovní výchovu, tam se jim to líbilo. Tam jsme byli spíš jako kamarádi, ne jako učitel a žák, takže to jsem taky měla ráda. Tělocvik jsem moc neučila, protože jsem měla artrózu na noze, takže dlouhé pochody jsem s nimi nedělala, takže to jsem neučila. Jazyky jsem třeba neučila vůbec, jinak všechno.“*

Výchovný styl

Co se výchovného stylu týče, uznává paní Ludmila, že to není vždy úplně jednoznačné. „*To je těžké, někdo je autoritativní. Někdy jsem musela vyslechnout ty děti, jak by si to představovaly, ale uvést je do určitých mezí. Zase jsem si říkala, že si nemůžou úplně poroučet, co by chtěly, protože to by ta hodina úplně nedopadla dvakrát.“*

6.5.4 Vnímání profese na konci své profesní cesty

Paní Ludmila se ve školství zdá se našla. Zmínila se, že by do školství šla určitě znovu.

Zeptala jsem se také paní Ludmily, jestli by něco změnila či udělala jinak, ale zdá se, že paní učitelka byla skutečně spokojená. Jediné na co upozornila, byla změna ředitele, která jí tehdy nebyla příjemná. *„To je taky těžké, mě se to líbilo, jak jsem sem nastoupila, s panem ředitelem jsme vycházeli dobře. Teda pak když on šel do důchodu a přišla sem nová paní ředitelka, tam už pro mě ta spolupráce byla horší. Měla jsem takový pocit, že jak jsem tady byla dlouho, že o té škole toho vím víc než ona a to se jí zase nelíbilo dvakrát.“*

Dále se porozhlédla po škole a porovnávala školu, jaká je nyní a jakou si jí pamatuje ona. Rozhovor byl totiž realizován právě na této základní škole. *„Teď je tady nádherně, my jsme tady žili ve starém nábytku všechno. Škola je nádherná, ta se změnit nedá. (...)Změnilo se třeba to, že my jsme měli dole za hřištěm školní pozemek, kde děti pěstovaly jahody, mrkve, hrášek, cibuli a to se zlikvidovalo, takže tam je jenom stromy a trávník, takže to je taky škoda, že ty děti nemůžou chodit a nemůžou si to zkusit, protože oni to teď vůbec neznají, neví co je semínko, co je sazenička.“*

„Zase z pohledu mé profese, co jsem měla základy průmyslové výroby, my jsme tam chodili pravidelně obdělávat pozemek, to už tam také není, zas mají něco jiného. Za nás třeba nebyly počítače, za nás nebyla ta technika. Ono se to tak mění v průběhu toho života samo.“

Smysl práce

Smysl této práce našla paní Ludmila v tom, když se otočila za tím, co dokázala. *„Já jsem měla strašnou radost, když ty děti pochopily, to co se tady učíme a uměli to aplikovat. Ne odučit si hodinu, to dítě tomu nerozumí a doma se s tím bude trápit.“*

Pocit zadostiučinění

„Velkou radost jsem měla, když jsem naučila kluka písemně násobit dvojciferným číslem. On to neuměl vůbec, já mu dávala čtverečkové papíry a prostě musel to zapisovat do toho čtverečku, aby to vůbec pochopil, jak se to má dělat. No, a když pak vypočítal správně první příklad, tak já jsem byla v sedmém nebi, protože to pro mě bylo prostě takové zadostiučinění, tu dřinu, co jsem vynaložila pro toho kluka a on to pak spočítal, tak to bylo nádherný.“

6.5.5 Aktuální otázky českého školství

Z minulosti jsme se přesunuly k přítomnosti. Paní Ludmila je ze školy teprve 2 měsíce, takže je ideální účastník mého výzkumu k objektivnímu porovnání situace ve školství. Má první otázka směřovala k nejprobíranějšímu tématu ve školství a to je k inkluzi. Zajímala jsem se, jestli měla paní Ludmila s inkluzí zkušenost, a jaký na ni má názor.

„Zkušenost jsem měla asi jenom dva roky. Jestliže to dítě není zas až tak postižené, aby tady s námi mohlo pracovat, tak proč ne, ale jestliže pak opravdu to dítě s námi nemohlo plnit, tak to dobře není.“

Dobrá zkušenost s inkluzí

„Měli jsme tady klučíka, který byl na vozíku, nemluvil, špatně vyslovoval. Měli jsme tady schodolez, aby sem vůbec nahoru mohli přijít. Ono nám to taky zase dalo nám učitelům i dětem, protože my jsme tady byli pořád všichni zdraví a najednou tady byl kluk, který byl takhle vážně postižený. Tak mu děti musely přednost dávat, ohled na něj mít, takže nám to taky dalo. Protože jsme zase viděli, jak on se sem k nám těšil.“

Hromadná inkluze NE

„Určitě přínos to dalo, ale ne zase úplně všechny děti dávat do základní školy. Myslím si, že to by nebylo vhodné.“

Známkování vs. slovní hodnocení

Další, co mě zajímalo, byl názor na známkování a slovní hodnocení. Paní Ludmila se přiklání spíše ke známkování, ale v určitých případech přikládá důležitost slovnímu hodnocení. *„Já bych to zkombinovala. Některé dítě potřebuje slovní hodnocení, potřebuje slyšet, že teď se ti to podařilo, podívej se. Naopak ta známka ho ubíjí, když potom je horší to dítě, dostává pětky, čtyřky tak ho to ubíjí a nechce pracovat. Takže i třeba, podívej se, tohle se ti povedlo. Tím, že ho člověk pochválí, to sebevědomí mu vzroste, ale od těch známek bych určitě neustupovala, protože i ty děti přijdou a řeknou, co bych teda za to dostal paní učitelko. Oni jsou na to zvyklé, že se známkovalo.“*

Latinka vs. Comenia Script

Co se týče psaní, paní Ludmila jednoznačně upřednostňuje latinku. Líbí se jí totiž daleko víc. *„Mě se ta latinka líbila. Myslím si, že ty děti co píšou latinkou, dokážou*

přečíst Comenia Script. Ale myslím si, že ty děti co píšou Comenia Script, horko těžko přečtou, co je tou latinkou. Je to hezké upravené písmo, ale latinka je hezcí.“

Jelikož je paní učitelka v důchodu čerstvě, zkusila jsem se také zeptat, jestli zná Hejného matematiku, která je dnes ve školství podle mého názoru trendem. Učitelé chodí na různá školení a snaží se pak tuto matematiku aplikovat ve škole. Paní učitelka ví o Hejného matematice od své dcery, která přijela domů s prosbou o pomoc, když měla řešit nějakou úlohu, a nevěděla si s ní rady.

Hejného matematika

„Ano slyšela jsem o tom, dcera je učitelka, takže ta učila jeden nebo dva roky, měla toho Hejného a jezdila k nám domů, protože si tam s tím vůbec nevěděli rady. Nakonec i manžel, který je matematik, řekl, že to asi nemá řešení. Ale jak to má těm dětem vysvětlit, že to nemá řešení? Mě se to zdá na ten 1. stupeň strašně náročné, tedy aspoň z toho, co jsem viděla.“ Přestože s Hejného matematikou paní Ludmila zkušenost sama osobně nemá, na základě úlohy, kterou probírala celá rodina, usoudila, že některé úlohy jsou pro děti velmi těžké.

Domácí vzdělávání

„Nejsem proti tomu, ale myslím si, že to dítě je ochuzeno a dětský kolektiv. Že je vlastně jenom s tou maminkou, nebo pokud si někoho najmou, aby to jako učil doma to dítě. Ano, ono bude odvádět tu práci, ale nenaváže ty vztahy s těmi dětmi, protože nebude v tom dětském kolektivu, a je ochuzené to dítě tím.“ K tomuto tématu má paní Ludmila poměrně blízko, protože se jí něco podobného stalo. *„Já jsem třeba zažila mou dceru, kterou jsem nechtěla dávat do školky. Říkala jsem si, že je ještě malinká, já sem budu jezdit pracovat a ona bude doma s babičkou. Ale jednou jsem šla domů a šla kolem taková mateřská školka, a ona takhle v ručičce kámen a říkala: „Děti podívejte se, co mám.“ V tu chvíli jsem si uvědomila, že to dítě strádá, ono ten dětský kolektiv potřebuje. Od září šla do školky a hotovo. Takže vím, co to je, když to dítě nemá ty děti vedle sebe.“*

Domácí úkoly

„Na víkend jsem nikdy nedávala úkoly, protože rodiče jezdí s dětmi pryč, nevím, kdy by to byly dělaly. Ale ve všední den dostaly každý den jeden úkol. Třeba z matematiky a češtiny, třeba jen jednu větu, ale to bylo spíš o tom, aby to doma musely otevřít tu

učebnici, aby si zopakovaly, co jsme tady ve škole probírali. Když jim ten úkol nedám, jsem si říkala, tak oni to zapomenou (...), takže já jsem pro ty úkoly byla.“

Používání IT mimo hodiny informatiky

V používání informačních technologií nevidí paní Ludmila žádný problém. Tuto otázku podporuje. *„To si myslím, že je to prospěšné. Proč ne, na vyhledávání různých informací, proč ne. Naopak třeba ve vlastivědě, v přírodovědě, můžou si tam ty informace najít.“*

Školství dříve a dnes

Největší rozdíl ve školství vidí paní Ludmila ve změně množství vyžadovaného učiva, a také v jeho náročnosti. *„Určitě v náročnosti, dřív toho tolik nebylo, v těch ročnících toho učiva nebylo tolik, když jsem já začínala učit. Ted' mají ty děti co dělat. Zdá se mi, že třetí třída je nejtěžší. První třída pochopitelně taky, naučit se číst, psát, počítat, to je pro ně hodně těžké. Druhá třída je taková volnější, ale ta třetí třída, tam už toho mají hodně, zvětšují se nároky na úkor kvality. Je toho moc a ty děti to nezvládají, protože jim rodiče dají ještě aktivity mimoškolní. Oni odejdou, přijdou domu v 6 hodin, no a kdy se mají potom učit? Kdy mají odpočívat? Kdy proběhnout venku.? Ve všední den tady vůbec nejsou vidět děti, že by tu běhaly.“*

Jelikož paní Ludmila učila v průběhu obou režimů, tím myslím před revolucí a po revoluci, zeptala jsem se, zda neshledala nějaké proměny ve školství se změnou režimu. Paní Ludmila žádné významné rozdíly nepoznamenala, protože si, podle svých slov, učila po svém. Nikdy v žádné straně nebyla, takže v podstatě učila svým způsobem nebo podle toho, co bylo předepsané. *„Akorát jsem musela dělat víc programů, když byly nějaké veřejné schůze tady, tak v sále museli děti vystoupit, nějaký ten kulturní program, básničky, písničky, ale jinak bych řekla, že ne.“*

Jediné, co zhodnotila po revoluci, byla lepší spolupráce s rodiči. *„Po revoluci byla lepší spolupráce s rodiči.“*

Jako výhodu z minulých let zmínila metodické příručky, které hodně využívala, a které jí velmi pomohly. *„Tenkrát, taky abych to řekla, třeba v českém jazyce a matematice jsme k tomu mívali vždycky metodické příručky a v těch metodických příručkách bylo ke každému článku nebo ke každému příkladu ještě 5, 6 dalších podotázek. Já jsem klidně mohla tu metodiku k tomu mít, a čerpat z ní. To ted' k těm učebnicím není, ted' je to*

takové všechno souhrnné, co by se mohlo, ale tady to bylo konkrétně dané, takže nám to hrozně pomohlo.

Množiny

„Já už jsem vlastně studovala množiny, takže ty učitelé dřív co byli, ti museli chodit na ty kurzy o množinách. Já jsem vlastně nastoupila, kdy ty množiny postupně odcházely pryč, protože se ukázalo, že to vlastně není úplně to pravé ořechové.“

Ideologické vzdělávání pracujících

„Jinak jsme dále chodili na různé vzdělávání učitelů 1. stupně pravidelně. Na IVP jsme chodili do naší školy spádové. To jsme museli vždycky absolvovat v pondělí odpoledne, 1x nebo 2x za měsíc, a tam jsme probírali dějiny a všechno co se týkalo strany.“

Shrnutí

Paní Ludmila na mě působila velice zodpovědně a pilně. Na hodiny byla vždy řádně připravená. Aktuální otázky hodnotí vždy z různých druhů pohledů. Hromadnou inkluzi nepreferuje, v hodnocení by paní Ludmila kombinovala známkování i slovní hodnocení, paní Ludmila jednoznačně upřednostňuje latinku, domácí úkoly by dávala vyjma víkendu, informační technologie vidí jako prospěšné. Zajímavostí je, že paní Ludmila učila na jedné škole 38 let.

7 Shrnutí výzkumu

Vzhledem k tomu, že jsem zkoumala vnímání pedagogické profese na 1. stupni ZŠ jednotlivými učiteli v penzi, rozhodla jsem se tak ke každému učiteli přistupovat individuálně. Proto, abych mohla lépe pochopit souvislosti, jsem se rozhodla zkoumat jejich životní příběh v této profesi v širším kontextu, a to již od rozhodnutí jít tento obor studovat až po odchod do penze.

Je zcela zřejmé, že cestu k profesi měla každá paní učitelka zcela jinou, stejně tak i zkušenosti s kolegy, se žáky či s rodiči. Jedná se zkrátka o různé osobnosti, které vnímají svou profesní dráhu jiným způsobem. Každá z paní učitelek je jiného věku, učila na jiném místě, setkala se s jinými lidmi v jinou dobu, a po celou kariéru na ně působila řada různých faktorů.

Nicméně jsem si z mého pohledu všimla jistých podobností, na které bych ráda poukázala.

Velice mě zaujala skutečnost, že všechny paní učitelky šly studovat 1. stupeň základní školy až na základě nějaké jiné události, kterou nejčastěji bylo nepřijetí na jiný obor či dokonce i politická situace v tehdejší Československu. U žádné z paní učitelek nebylo učitelství 1. stupně ZŠ první volbou. Avšak s odstupem času hodnotí toto rozhodnutí jako dobrou volbu.

Co se týče vysokoškolské přípravy na budoucí profesi, jsou paní učitelky spíše skeptické. Nejčastěji zaznělo, že byly připraveny spíše teoreticky či odborně, ale rozhodně ne po praktické stránce. Shodují se na tom, že vše potřebné se naučily až během samotné praxe v oboru. Zajímavostí je, že jediná paní Ivana nestudovala na pedagogické fakultě, ale na pedagogickém institutu, který byl na 3 roky.

Paní Marie a paní Ivana byly přiřazeny do oblasti pohraničí, protože byly v té době svobodné. Ač to odtamtud měla paní Ivana blízko domů, musela tam bydlet, protože byla tendence, aby se učitel sžíval s obcí.

Zajímavým tématem byly přípravy na hodiny, kde se jejich výpovědi velice lišily. Zatímco například paní Ludmila dělala jako začínající učitel přípravy na další den třeba i 4 hodiny, paní Daně přípravy na hodinu moc času nezabraly.

Zjistila jsem, že profese učitele 1. stupně se promítala do jejich soukromého života, a to především díky velké časové náročnosti této profese. Nejčastěji to bylo z důvodu

velkého množství mimoškolních aktivit, mezi kterými bylo například vedení pionýrské organizace, pořádání oslav k MDŽ (mezinárodní den žen), oslavy VŘSR (velká říjnová socialistická revoluce), oslavy 1. máje, pořádání lampionových průvodů, účast na IVP (ideologické vzdělávání pracujících), účast na nejrůznějších brigádách, tvorba nástěnek na chodbě tradic či nějaké další činnosti pro národní výbor.

Většina paní učitelek neměla celkově s kázní žáků žádný problém. To samé platí ve vztahu k rodičům, v celkovém měřítku s rodiči nebyly problémy, až na nějaké výjimky, o které se se mnou podělily během svých rozhovorů, a které jsou k dispozici v praktické části mé práce.

Dále se paní učitelky shodly na tom, že nejsou pro hromadnou inkluzi. Upozornily na to, že je třeba rozlišovat, které dítě zařadit do inkluze, a kterému by pomohla spíše praktická škola. Do běžné školy by zařadily děti, které mají například nějaké tělesné postižení, ale po mentální stránce jsou schopni se vyučování účastnit, jinak je to velmi náročné jak pro dítě, jak pro učitele a v neposlední řadě i pro děti.

Velmi podobné názory měly také paní učitelky na domácí vzdělávání. Byly spíše pro tu možnost, aby dítě chodilo do školy. Poukazují na důležitost naučit se žít v kolektivu a pracovat v kolektivu.

V názoru na hodnocení převažuje hodnocení pomocí známek. Stejně tak i v písmu se paní učitelky přiklánějí k tradiční latině.

Názory na domácí úkoly se velice různí. Zatímco paní učitelka Jitka dávala úkoly dobrovolné, ostatní paní učitelky dávaly úkoly každý všední den a paní učitelka Dana dávala úkoly i na víkend.

Velmi často si paní učitelky vzpomněly na množiny, které se musely učit a přišly jim velmi zbytečné.

Všechny paní učitelky po nástupu do školství setrvaly ve školství celou svou kariéru, přičemž vystřídaly i několik základních škol. Pouze paní Ludmila byla celý život na jedné malotřídní škole, konkrétně 38 let.

Kdyby mohly, provedly by paní učitelky ve školství nějaké změny. Paní Dana by ve školství zjednodušila administrativu a žádala by, aby byly školy jednotné, pro případ, že se děti přestěhují. Dále by preferovala k začínajícímu učiteli zkušeného uvádějícího učitele. Paní Ivana se zmínila, že je dobře, že učitelům bylo přidáno na výplatách. Dále

se zmínila o tom, že je dnes velmi dobré, že má ředitel k dispozici více dnů ředitelského volna, pro případ, že by se něco závažného přihodilo, což dříve neměli. Paní Ivana nezapomněla opomenout také dnešní situaci, kdy je řada dětí bez obědů, to se jí velmi nelíbí. Paní Jitka hodnotí neustálou úpravu osnov a plánu jako nadměrně zbytečnou. Dále by byla pro snížení počtu dětí ve třídách. Paní Marie zařadila do dnešních pozitiv to, že učitelé již nemusí absolvovat tolik různých mimoškolních akcí, a že nemusí odevzdávat tolik příprav. Paní Ludmila by stejně jako paní Dana preferovala jednotnost škol.

7.1 Zodpovězení výzkumných otázek

Jak vnímají učitelé svou profesi s odstupem času?

Jaké faktory vztahující se k práci učitele byly pro učitele zátěžové?

Do jaké míry poznamenala učitelská profese soukromý život učitele?

Jak nahlízejí na situaci ve školství s odstupem času?

Jak hodnotí učitelé aktuální otázky, které se týkají českého školství?

Vnímání profese bylo velmi individuální, přesto se našly momenty, ve kterých se paní učitelky shodovaly. Svou profesi viděly ve většině jako časově náročnou. Každá z paní učitelek uvedla něco, co jí v její profesi zabralo spoustu času. U některých to byly přípravy na hodiny i jiných zase přípravy na spartakiádu, účast na celé řadě mimoškolních akcí – jako bylo vedení pionýrské organizace a podobně.

Ze zátěžových faktorů bych vyzdvihla zmíněné mimoškolní aktivity. Domnívala jsem se, že paní učitelky zmíní jako zátěž například kázeň dětí, nicméně to se mi nepotvrdilo. Domnívám se, že je to tím, že jsem jednala se skutečně zkušenými experty ve svém oboru, které zřejmě museli mít kázeň za ta léta propracovanou. Zároveň také uvedly několik problémů, které musely řešit, a které jim i po tolika letech utkvěly v hlavě. Myslím, že se vždycky našlo něco, o čem mohly hodně dlouho přemýšlet. Poznamenaly například konflikt se žákem, s rodičem i s kolegou.

Časová náročnost profese se promítla do soukromí některých z mých účastnic výzkumu. Paní Jitka nesměla odejít ze schůze dříve, přestože potřebovala vyzvednout dítě ze školky, musela si ho pak vyzvednout na nějaké jiné adrese. Paní Ludmila zase uvedla, že dělala přípravy třeba i do půl 12 do večera. Paní Ivana uvedla, že se musela přestěhovat na vesnici, kde pracovala, protože byla tehdy tendence sžívat se s obcí, přestože to domů k rodičům neměla daleko. Domnívám se tedy, že tato profese, i když pokaždé z jiných úhlů, zasáhla do jejich soukromí.

S odstupem času nahlízejí na svou profesi poměrně dobře. Dokáží reflektovat i to dobré, i to špatné. Pouze 1 paní učitelka by se do školství již nevrátila.

Paní učitelky poznamenaly, co by v dnešním školství změnily a proč. Musím říci, že paní učitelky doteď sledují aktuální dění v českém školství, takže většinou měly přehled o tom, co právě na školách řešíme.

K aktuálním otázkám se paní učitelky stavějí různě, ale jsou momenty, v kterých se vesměs shodují, například názor na inkluzi či domácí vzdělávání.

8 Diskuze

Zatímco téma učitele začátečníka je v pedagogické literatuře poměrně hojně zastoupené (např. Šimoník 1999, Švec 1999, Wernerová 2009), učitel v penzi je z mého pohledu neprozkoumaný. Během svého výzkumu jsem se setkala s výzkumy, které se zabývaly učiteli v různých fázích profesní kariéry, ale nesetkala jsem se s autory, kteří by svůj zájem zaměřili na učitele v penzi. V mém výzkumu jsem se snažila toto téma otevřít a ukázat, jak inspirativní může být zkoumání této profesní skupiny.

Jelikož jsem zjistila, že pro většinu účastnic mého výzkumu nebyl obor Učitelství pro 1. stupeň ZŠ první volbou, musím souhlasit s Vališovou, Kasíkovou (2011), které tvrdí, že volba učitelského povolání je sázka na jistotu, protože každý přišel do kontaktu s touto profesí a ví, co od této profese může očekávat. Moje paní učitelky se hlásily například na právnickou fakultu, filozofickou fakultu, či na 2. stupeň ZŠ, obor ruština-tělesná výchova. Nakonec však žádná z nich tohoto rozhodnutí nelitovala.

Stejně tak se mi potvrdilo, jak uvádí Mareš (2013), že učitel začátečník se musí vyrovnat s rozdílem mezi jeho představami a s realitou, která se odehrává ve školním procesu každý den. Pro žádnou z mých účastnic nebyly začátky jednoduché, každá si je jimi musela projít, a mnohdy je čekal skutečně tzv. šok z reality.

Úplně bych nesouhlasila s tím, že za poslední fázi profesního vývoje je uváděn syndrom vyhoření, jak uvádí Průcha (2002), neboť se mi to nepotvrdilo. Všechny paní učitelky odešly do důchodu tehdy, když měly nárok na důchod, a žádná z nich naštěstí k syndromu vyhoření nedospěla.

Lechta (2016) uvádí podmínky úspěšné inkluze. Mezi nimi jsou také například patřičně vzdělání pedagogové či skutečnost, že inkluze chrání všechny děti a jiné. Vzhledem k aktuální situaci ve školství se domnívám, že tyto podmínky se měly nastavit ještě předtím, než se hromadná inkluze spustila. Většina mých účastnic rozhovoru s hromadnou inkluzí nesouhlasí.

Výzkum mi potvrdil, že domácí úkoly jsou velice důležitým zdrojem informací pro žáka, jak uvádí Kyriacou (2004), ale také pro rodiče, aby měli ponětí a přehled o tom, co jejich dítě ve škole dělá, a jak si v tom vede.

Ke skupinové práci jsem se nedozvěděla příliš mnoho informací, neboť mi paní učitelky sdělily, že dříve byla skutečně žádoucí spíše frontální výuka. Skupinová práce se začala vyvíjet sice již v šedesátých letech 20. století, jak uvádí Vališová, Kasíková (2011), nicméně doteď není stále ještě běžnou formou. Paní učitelky ji využívaly, povětšinou tehdy, když měly probrané učivo. Naprosto souhlasím s Pettym (1996), který se ke skupinové práci přiklání, a který tvrdí, že skupinová práce je zábavná sama o sobě, a zároveň skrývá obrovský učební potenciál.

O informačních technologiích se zmiňuje Vališová, Kasíková (2011), které uvádějí, že informační technologie hrají v dnešní době důležitou úlohu. Již Petty (1996) poukazoval na to, jaké výhody mohou informační technologie přinést učitelům. Během výzkumu se na toto téma objevily různé pohledy. Některé účastnice rozhovoru vidí v informačních technologiích příležitost k novému poznání, jiné zase upozorňují na to, že by se na nich nemělo stavět, nýbrž o ně výuku jen doplnit.

Hodnotit žáka pomocí slovního hodnocení není jednoduchý proces, obvykle k tomu učitel totiž potřebuje souhlas rodiče. Podle Vališové, Kasíkové (2007), však tradiční hodnocení známkou nevyjádří opravdové výsledky žáků, a v podstatě porovnává žáky mezi sebou, což není úplně spravedlivé. S tímto názorem souhlasí paní Jitka. Ostatní účastnice se s tímto názorem neztotožňují. Tradiční známkování upřednostňují, neboť podle nich svým způsobem ke škole patří, a také si rodič pod známkou dokáže snadno a rychle představit, jak daná látka dítěti ve škole jde.

S písmem Comenia Script se mé účastnice buď nesetkaly, nebo jsou jednoznačně pro latinku. Přestože Lencová (2010) uvádí, že výhodou je jednoduchá velká abeceda, na rozdíl od složitých barokních tahů současné školní normy, které se v praktickém životě téměř nepoužívají, mé účastnice se shodují na tom, že se jim latinka připadá lepší.

K domácímu vzdělávání se staví paní učitelky velmi podobně, pokud by se jednalo o velice vážné důvody, nejsou proti, v ostatních případech by ve většině preferovaly povinnou školní docházku. Jančářiková (2016) uvádí několik výhod domácího

vzdělávání, mezi kterými uvádí například i to, že dítě není vystaveno posměchu spolužáků nebo, že se nemá s kým srovnávat. Paní učitelky z mého průzkumu vidí však jako velmi důležité to, aby se dítě naučilo pracovat s kolektivem, to znamená vyrovnat se i s takovými věcmi.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala pohledem učitelů prvního stupně základních škol, kteří jsou již v penzi, na svou profesi. Chtěla jsem zjistit, jak učitelé 1. stupně ZŠ vnímali svou profesi ve svých začátcích, v průběhu své působnosti, a jak nahlízejí na svou profesi s odstupem času. Zaměřila jsem se na momenty, které mě jako začínajícího učitele velice zajímaly. Spolupráce se zkušenými učiteli mě velmi obohatila a mnohé rady určitě v praxi využiji.

V teoretické části jsem se snažila přiblížit problematiku učitelské profese. Snažila jsem se pochopit tuto problematiku od jejího prvopočátku, a proto jsem se prvořadě orientovala na historii českého učitelstva. Dále jsem se zabývala vývojem profesní dráhy učitelů, profesními dovednostmi učitele, přednostmi a nedostatky této profese a v neposlední řadě aktuálními otázkami českého školství.

Výzkumná část obsahuje profesní dráhy jednotlivých učitelek v kontextu jejich životních příběhů. Zaměřila jsem na jejich cestu k profesi, na to, jak vnímaly učitelkou profesi na počátku svého působení, na jejich kariéru v průběhu let, na to jak vnímaly profesi na konci své profesní cesty a v neposlední řadě na aktuální otázky českého školství.

Výzkumná část dokládá, že učitelská profese není profese jednoduchá. Učitel musí nejen učit děti a vychovávat je, ale musí také obsáhnout velkou škálu činností, musí se naučit pracovat s rodiči, vycházet s kolegy, vycházet s vedením školy a do toho všeho má ještě plné ruce práce s administrativou, která je v dnešním školství obzvlášť vydatná. K tomu je ještě zapotřebí, aby sledoval aktuální dění ve školství a řešil tak aktuální otázky jako je například inkluze.

Z mého výzkumu vyplývá, že bývalé učitelky 1. stupně ZŠ nahlízejí na svou profesi vesměs pozitivně. Samozřejmě, že se v průběhu kariéry objevila celá řada nepříjemností, které musely řešit, a které ne vždy byly jednoduché, přesto by se však 4 z nich pro školství rozhodly znovu, kdyby měly tu možnost. Pouze jedna paní učitelka mi řekla, že by se do školství již nevrátila, že by jí bavit cestovní ruch.

Na začátku výzkumu jsem se domnívala, že nejvíce zatěžujícím faktorem je pro učitele kázeň dětí. To se mi však nepotvrdilo. Domnívám se, že je to také proto, že jsem prováděla výzkum se zkušenými učiteli, kteří by zřejmě nevydrželi v této profesi celý život, kdyby měli potíže s kázní. Také jsem si myslela, že se dozvím, že k této profesi

vždy inklinovali, avšak jsem došla ke zjištění, že všechny mé účastnice rozhovoru na tento obor šli jen proto, že se nedostaly na jiný, jimi zvolený obor.

Že byly začátky těžké, se mi potvrdilo. Dále jsem zjistila, že pro některé byly začátky obzvláště náročné a musely přetpět i nevhodné podmínky učitelského bydlení na vsi. Ovšem pro některé byly těžké už i první kroky k této profesi, ještě před začátkem studia. Paní učitelka Marie nemohla jít na vytoužený obor kvůli tomu, že tatínek byl soukromník.

Tato diplomová práce obsahuje řadu rad a zkušeností, které mohou být přínosné jak pro začínající učitele, tak i pro ty, kteří mají rozhodující vliv na tom, jak se české školství bude vyvíjet dál. Jsou zde zkušenosti učitelek s více než 30letou praxí, které se osvědčily, i ty které se neosvědčily. Jsou zde také názory na aktuální dění v českém školství, které stojí za přečtení, neboť kdo může lépe posoudit efektivnost dnešních metod a přístupů než učitelky, které v této profesi strávily celý život.

Seznam zdrojů

- Havlíček, K. (1935). *Epištoly Kutnohorské* (2.nd ed.). Brno: "Nový lid".51
- Jančaříková, K. (2016). Domácí vzdělávání – příležitost pro děti se specifickými vzdělávacími potřebami: Případová studia žáka s dyslexií. *Speciální pedagogika*, (3) 224-229
- Kahuda, F. (1959). Nová soustava vzdělávání učitelů. *Učitelské Noviny*, 9(13), 1.
- Kádner, O. (1920). O vysokoškolském vzdělání učitelstva. *Pedagogické rozhledy*, 30, 5-15.
- Kalhous, Z., & Obst, O. (2009). *Školní didaktika* (Vyd. 2). Praha: Portál.
- Kolář, Z., & Vališová, A. (2009). *Analýza vyučování*. Praha: Grada.
- Kyriacou, C. (2012). *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování* (Vyd. 4). Praha: Portál.
- Lechta, V. (Ed.). (2016). *Inkluzivní pedagogika*. Praha: Portál.
- Mareš, J. (2013). *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
- Nový, I., & Surynek, A. (2006). *Sociologie pro ekonomy a manažery* (2., přeprac. a rozš. vyd). Praha: Grada.
- Pařízek, V. (1988). *Učitel a jeho povolání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Petty, G. (1996). *Moderní vyučování*. Praha: Portál.
- Průcha, J. (2002). *Učitel, Současné poznatky o profesi*. Praha: Portál.
- Průcha, J. (2006). *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru* (2., aktualiz. vyd). Praha: Portál.
- Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2013). *Pedagogický slovník* (7., aktualiz. a rozš. vyd). Praha: Portál.
- Průcha, J. (2017). *Moderní pedagogika* (6. ed.). Praha: Portál.

- Solfronk, J. (2000). *Učitelství jako profese*. Liberec: Technická univerzita v Liberci.
- Šimoník, O. (1994). *Začínající učitel: (některé pedagogické problémy začínajících učitelů)*. Brno: Masarykova univerzita.
- Štverák, V. (1981). *Dějiny pedagogiky II*. Praha: Univerzita Karlova., s. 307
- Štverák, V. (1983). *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: SPN
- Švaříček, R., & Šedřová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- Tomková, A. (2012). *Rámeček profesních kvalit učitele: hodnoticí a sebehodnoticí arch*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání.
- Uhlířová, J. (2011). Vzdělávání učitelů pro primární školu (1. stupeň) po 2. světové válce v proměnách času (do r. 1989). *Pedagogika: časopis pro pedagogické vědy*. LXI, 344-357
- Valenta, J. (1982). Škola vysokých studií pedagogických v Praze. *Pedagogika: časopis pro pedagogické vědy*. 1 (4), 445-448.
- Vališová, A., & Kasíková, H. (2007). *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada.
- Vališová, A., Kasíková, H., & Bureš, M. (2011). *Pedagogika pro učitele* (2., rozš. a aktualiz. vyd). Praha: Grada.
- Vašutová, J. (2004). *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido.
- Veselá, Z. (1988). *Vývoj českého školství*. Praha: SPN
- Veselá, Z. (2005). Příspěvek k historii učitelského vzdělávání. *Pedagogická orientace*, (4), 16-30.
- Vorlíček, Ch. (1977). Třicet let vysokoškolského vzdělání učitelů v Československu. *Pedagogika*, 3 (04) 291-306

Internetové zdroje

Gillernová, I. Sociální dovednosti učitele a možnosti rozvíjení sociálních dovedností ve školním prostředí [Online], 4-9. Dostupné z:

<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/9891/socialni-dovednosti-ucitele-a-moznosti-rozvijeni-socialnich-dovednosti-ve-skolnim-prostredi.html/>

Kohoutek, R. Pozitiva a negativa učitelské profese [Online], 2. Dostupné z:

<http://rudolfkohoutek.blog.cz/1102/pozitiva-a-negativa-ucitelske-profese-z-hlediska-pedagogu>

Lencová, R. O písmu Comenia Script [Online]. Dostupné z:

http://lencova.eu/cs/uvod/comenia_script/comenia_script_pismo

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [Online]. (2013). Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/>

Pedagogické info: Pracovní doba pedagogických pracovníků a rozsah přímé pedagogické činnosti [Online]. (2018). Dostupné z:

<http://www.pedagogicke.info/2018/09/msmt-pracovni-doba-pedagogickych.html>

Seznam obrázků

Obrázek 1: Profesní cyklus..... 17